

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh880>

MİLLÎ MÜCADELE'DE BARTIN

Yenal ÜNAL*

Özet

Millî Mücadele'de Bartın konulu bu makale çalışmasında, 30 Ekim 1918'den sonraki süreçte Bartın ve Zonguldak bölgelerinde cereyan eden önemli hadiseler irdelenmiştir. 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ilgili maddeleri gerekçe gösterilerek Anadolu'da işgal altına alınmaya çalışılan bölgelerden biri de Bartın ve Zonguldak yöreleri olmuştur. Bilindiği üzere 20. yüzyılın başlarında kömür, ihtiyaç duyulan en önemli enerji kaynaklarından biriydi. Nitekim Bartın ve Zonguldak bölgelerinin özellikle zengin kömür yataklarına sahip olmasından dolayı İtilaf Devletleri bu bölgeyle yakından ilgilenmişlerdir. Diğer taraftan Millî Mücadele yıllarında oldukça stratejik bir konumda bulunan İstanbul-İnebolu deniz yolu güzergâhı yine Bartın ve Zonguldak sahillerinden geçmekteydi. Dolayısıyla bu deniz yolu güzergâhının sağlıklı bir şekilde işlemesi bir anlamda Bartın ve Zonguldak'ta gelişen olaylara bağlıydı. İstanbul'dan Ankara'ya kara yoluyla asker, subay, silah, cephane ve mühimmat nakliyatı gerçekleştirilemediğinde, bu deniz yolu kullanılıyordu. Bu açıdan bakıldığında söz konusu deniz yolu güzergâhı Millî Mücadele yıllarının en önemli lojistik noktalarından biri konumundaydı. Gerek zengin kömür yataklarına sahip olması gerek İstanbul-İnebolu deniz yolu güvenliğinin sağlanmasında önemli bir noktada bulunması hasebiyle Bartın ve Zonguldak coğrafyalarında meydana gelen gelişmelerin Millî Mücadele'yi kimi zaman doğrudan kimi zaman da dolaylı yönden etkilediği görülmüştür. Bu makale çalışmasında özellikle askerî arşivlerden temin edilen belgeler temelinde Bartın'da, Millî Mücadele yıllarında yaşanan gelişmelere ve bu gelişmelerin başta Zonguldak bölgesine olmak üzere Millî Mücadele'nin genel seyrine olan etkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Fransa, Millî Mücadele, Bartın, Zonguldak, Cevat Rifat Bey.*

* Yrd. Doç. Dr. Bartın Üniversitesi Tarih Bölümü

Bartın in the National Struggle

Abstract

In this essay that about Bartın in the Turkish independent war, the important events occurring around Bartın and Zonguldak have been studied in this period. Bartın and Zonguldak have become one of the locations where the Allies intended to invade by showing the relevant items of Mondrous Armistice as reason. As it is known, the coal was one of the most needed energy resources in the beginning of the 20th century. Hence, Bartın and Zonguldak have rich coal fields. The Allies showed close interests in these regions. On the other hands, in the years of Turkish independent war, the sea way between İstanbul and İnebolu passed through the coast of Bartın and Zonguldak. Therefore, the healthy operation of this seaway, in one sense, depended on the events that took place in Bartın and Zonguldak. When the transportation of soldiers, officers, arms, munitions and ammunitions could not happen, this seaway was used, when we looked from this perspective, the seaway, was one of the most important logistics places in the years of the Turkish independent war. Because Zonguldak and Bartın had rich coal fields and it was located in an important location to provide the security of the İstanbul-İnebolu way. It was seen that the events occurring in this area both directly affected and indirectly affected by them. In this study of essay, the documents based on military archives, events in the Bartın, the effects of these events occurring in around Zonguldak on the Turkish independent war, were tried to be evaluated.

Key Words: *France, National Struggle, Bartın, Zonguldak, Cevat Rifat Bey.*

Giriş

Yüzyılların mirası Büyük Osmanlı İmparatorluğu'nun en genel ifadeyle çağın gereklerini yerine getirememesi nedeniyle 17. yüzyıldan itibaren gerilemesi ve 20. yüzyılın başlarında yaşanan siyasi, askerî ve sosyal gelişmelerin sonucunda tarih sahnesinden çekilmesi herkesin malumu olan bir gerçektir. Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklaması, gerilemesi ve nihayetinde tarih sahnesinden silinmesinde en önemli etkenin, devletin yeri ve zamanı geldiğinde ihtiyaç duyulan köklü yenileşme hareketlerini yapamaması ve toplumu bu yönde hareketlendirememesi dolayısıyla çağın gereklerini yerine getirememesi olduğu hususunda tarihçiler mutabıktırlar. İmparatorluğun, Batılı güçler karşısında geri kalmaya başladığının anlaşılmasından sonra bazı ıslahat çalışmalarına hız verildiği görülmekle birlikte sorunları temelinden çözemeyen, Batı'nın ulaştığı ilmi seviyeyi tam anlamıyla idrak edemeyen,

topluma yapılan yenileşme çalışmalarını tam olarak aktaramayan devlet adamlarının elinde, bu yenileşme çabaları istenilen sonuçları verememiştir¹.

1492 tarihinde Amerika Kıtası'nın keşfi ile kökünü bir önceki yüzyıldan alan 16. yüzyıldaki Reform ve Rönesans süreçleri Batı'nın kalkınmasında çok büyük etkileri olan dönemler olarak tarihteki yerini aldılar. 16. yüzyılda Avrupa'da yaşanan bu bilim Rönesans'ından yaklaşık iki yüzyıl sonra 18. yüzyılın ikinci yarısında hammadde kaynaklarına dayanan ve yeni icatların etkisiyle aslında büyük bir bilgi birikiminin sonucu olarak endüstri devrimi ortaya çıkmış ve siyasi tarihi kökünden değiştirecek birçok gelişmeye imza atmıştı². Sanayi devrimi ya da endüstri devrimi olarak adlandırılan bu süreç aslında el emeği ile yapılan üretim sisteminin yerini, makine ile yapılan üretim sistemine bırakmasından başka bir şey değildir. Buharlı makinenin icadı ve sanayide, gemicilik sektöründe ve nihayetinde trenlerde kullanılmaya başlanması zaten dünyaya sömürgecilik politikalarıyla hâkim olan Batı'nın gücünü daha da perçinlemiştir. İnsan gücüyle üretilen emtiadan onlarca kat daha fazla ürünü üstelik daha ucuz ve daha seri bir şekilde üreten makinenin gücü, Batılı ülkelere daha fazla para, servet, refah ve zenginlik kazandırmaya başlamıştır³.

Bu sayede Batılı ülkeler her geçen gün daha fazla zenginleşirken dünyanın geri kalan ülkeleri ve milletleri bir o kadar da fakirleşmeye başlamıştır. Avrupalılar, sürekli üretim yapabilmek için geri kalmış dünyayı en başta ham madde deposu olarak kullanmışlardır. Daha sonra ucuza aldıkları bu ürünleri işledikten sonra yine yoksul milletlere oldukça yüksek ücretlerle satarak çok büyük kârlar elde etmişlerdir. Nitekim 19. yüzyılın sonuna

¹ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914*, 14. Bs., Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, 178-286; Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih 1789-2014*, 10. Bs., Der Yayınları, İstanbul, 2015, s. 121-128. Hiç şüphe yok ki makale çalışmamız kapsamı çerçevesinde özellikle 1699'dan sonraki süreçte yaşanan gelişmelerin 20. yüzyıl başlarında meydana gelen olaylar üzerindeki etkisi hususu değerlendirildiği için ağırlıklı olarak bu dönemlerde cereyan eden gelişmeler üzerinde durulmaya gayret edilmiştir. Bununla birlikte 1300'lü yıllarda bir uç beyliği olarak teşekkül edip yaklaşık 300 yıl boyunca büyük bir gelişme kaydederek Türk ve dünya medeniyeti için oldukça önemli bir siyasi teşekkül hâline gelen Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik dönem olarak adlandırılan daha eski devirleri hakkında güncel ve akademik bir çalışma için bk. Feridun M. Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015.

² Ali Sankoyuncu, *Milli Mücadele'de Zonguldak Sancağı-Zonguldak, Bartın, Karabük*, 2. bs., Zonguldak Valiliği Yayınları, Ankara, 2009, s. 5.

³ Yenal Ünal, "Bilgi Toplumunun Tarihiçesi", *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı 5. İzmir, 2009, s. 124; F. Armaoğlu, 2014, s. 23-33.

gelindiğinde dünyadaki yatırımların % 80'den fazlası üç büyük devletin tekelinde toplanmıştır. Bu devletler İngiltere, Almanya ve Fransa idi. Yatırımları bu devletler raddesinde olmamakla birlikte Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, İtalya, Japonya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da sanayi yönünden alt yapısını oluşturmuş ve güçlü devletler arasına adlarını yazdırmaya başlamışlardı⁴. Bununla birlikte 19. yüzyıldan itibaren nüfus hareketleri, ulusal itibar sağlama, diğer devletlerin önüne geçme istek ve arzusu, güven yaratma ve özellikle endüstri devriminin iki önemli gereksinimi olan pazar ve hammadde kaynağı elde etmek gibi nedenlerle zenginleşen bir başka ifadeyle kapitalleşen devletler arasında büyük bir rekabet başladı ve bu rekabetin sonunda I. Dünya Savaşı patlak verdi. 1914-1918 yılları arasında iki bloğa ayrılan Avrupa devletleri 4 yıl sürecek bir harbe tutuştular⁵.

Yüzyıllardır uzunca bir gerileme devri yaşayan Osmanlı İmparatorluğu, Avrupalı devletlerin endüstri devrimiyle daha zenginleşmesi ve güçlenmesinden son derece olumsuz etkilenmiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde Avrupalı devletlerin pazar ve hammadde kaynak sahalarından biri de Osmanlı İmparatorluğu olmuştur. İngiltere, Fransa, Rusya baştan olmak üzere 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Almanya, İtalya ve ABD siyasi, ekonomik ve kültürel anlamda Osmanlı İmparatorluğu'nu etkisini altına aldılar. Özellikle siyasi yönden sürekli iç işlerine karışmak yoluyla bu devlete büyük zarar verdiler. Nitekim 19. yüzyıl boyunca kendi çıkarları doğrultusunda Osmanlı İmparatorluğu'nun hamiliğini üstlenen İngiltere, 1878 tarihinden sonra Avrupa'da ortaya çıkan hassas dengeler çerçevesinde bu politikadan vazgeçmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun en azılı düşmanı olan Rusya karşısında onu yalnız bırakmıştı. Bununla birlikte İngiltere'nin bıraktığı açığı, 1871 tarihinde Fransa'yı Sedan Savaşı'nda ağır bir mağlubiyete uğratıp siyasi birliğini kurarak kısa sürede İngiltere ile yarışacak seviyede bir sanayi hamlesi başlatmış olan Almanya doldurmuştur. Almanya'nın siyasi birliğini kurduğu dönemde dünyanın çok büyük bir bölümü zaten sömürgeleştirilmişti. Bu alanda varlık gösterebilmek için İngiltere ile kıyasıya büyük bir mücadele içine giren Almanya, Osmanlı İmparatorluğu ile sıcak ilişkiler kurmuş ve bu ülkeyi müttefik olarak kazanmak için çaba harcamıştır. Almanya'nın 1871'de siyasi birliğini tamamlamasını müteakip kısa bir sürede sanayileşmesi ve

⁴ Refik Turan ve bşk. *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, 18. bs. Okutman Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 48.

⁵ F. Armaoğlu, 2014, s. 380-541; Refik Turan ve Bşk. a.g.e., s. 46-52.

Avrupa'nın önde gelen ülkelerinden bir hâline gelmesi bu kıtada dengeleri yerinden oynatmıştır. İlerleyen yıllarda sömürgecilik yarışı iki kutuplu bir Avrupa yaratmıştır. Dünyanın büyük bir bölümünü nüfuzu altında bulunduran bu kıtada bulunan büyük güçlerin kendi aralarında yaşadıkları gelişmeler, yine doğrudan doğruya bütün dünyayı etkisi altına almıştır⁶. 1914 yılında fiili anlamda çatışmaya başlayan bu iki kutbun bir tarafında İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya bulunurken diğer tarafında Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu bulunmaktaydı. 1918 yılına kadar devam eden savaşa çeşitli tarihlerde başka devletler de iştirak etmekle birlikte hakiki manada I. Avrupa Savaşı olarak adlandırılması gereken harp, bu işle uzaktan yakından alakası olmayan ülkeleri ve milletleri sömürgecilik faaliyetlerinden dolayı zoraki olarak ilgilendirmiş ve Avrupalıların çıkar savaşları literatüre I. Dünya Savaşı olarak yansımıştır⁷.

Bu savaşla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu da istikbalinin ve mukadderatının tayin edileceğini bildiği için savaş başlamadan önce hangi taraftan yer alacağını hususunda ciddi manada kafa yormuştur. Nitekim bu dönemde Osmanlı devlet adamlarında iki farklı düşüncenin geliştiği görülmektedir: Birinci fikir, Osmanlı Devleti'ni her şıkta koruyacak Almanya ile bir anlaşma yapmak. İkinci fikir, devleti muhtemel bir savaşta doğrudan etkisi altına alacak büyük devletlerle özellikle de Akdeniz'e yakın olanlarla ittifak etmek. Nitekim İngiltere, Rusya ve Fransa ile ittifak girişimleri bu fikirden doğmuştu. Ne var ki bu büyük devletlere yapılan ittifak teklifleri teker teker reddedilmiş hatta savaşın hemen öncesinde İngiltere'ye peşin ücretle sipariş edilen iki savaş gemisi Sultan Osman ve Reşat gemileri, Osmanlı Devleti'ne teslim edilmemiştir. Açıkça ifade etmek gerekirse Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri tarafından adeta Almanya'nın kucağına itilmiştir. Savaşın sonunda da anlaşılmıştır ki İtilaf devletlerinin I. Dünya Savaşı sonunda ulaşmak istedikleri emellerden biri de Osmanlı topraklarını paylaşmak arzusudur. Nitekim savaşın devam ettiği yıllarda imzalanan İstanbul Antlaşması, Londra Sözleşmesi, Sykes-Picot Antlaşması, Mc. Mahon Antlaşması ve St. Jean de Maurienne Antlaşması'yla Osmanlı topraklarını daha sonraki süreçte birbirleriyle çatışmaya girmemek için barış ortamında

⁶ R. Uçarol, 2015, s. 279-304; F. Armaoğlu, 2014, s. 327-330.

⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, 19. Bs., Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 94-139; R. Uçarol, 2015, s. 597-683.

paylaşmışlardır⁸. Avrupalı güçlerin kendi aralarında gerçekleştirdikleri sömürgecilik savaşının bir neticesi olan I. Dünya Savaşı sonunda mağlup olan devletlerin her biriyle ateşkes antlaşmaları yapılarak harbe son verilmişti. Nitekim Osmanlı Devleti, Avrupalıların kapitalist temelli iç savaşına zoraki olarak girmek zorunda kalmış ve ülkede yönetimi elinde bulunduran İttihat ve Terakki Fırkası'nın uyguladığı fevkalade yanlış siyasi ve askerî politikalar neticesinde 30 Ekim 1918 tarihinde⁹ Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır¹⁰.

I. Dünya Savaşı yılları boyunca birbirinden binlerce kilometre uzaklıktaki cephelerde düşman birlikleri dışında açlık, sefalet, kötü hava koşulları ve salgın hastalıklarla mücadeleye girişen Türk milleti savaş yılları boyunca çok büyük sorunlarla karşılaşmıştır. Bununla birlikte savaşın sonunda akdedilen mütareke antlaşması, Türk milletine rahat ve huzur dolu bir barış ortamında acılarını sarmak için yeni bir dönemi başlatmıyor tam tersine çok daha problemlerle günlerin yaşanacağını haber veriyordu. Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda demirli Agamemnon zırhlısı üzerinde başlayan mütareke görüşmelerinde Türk tarafını 14 Ekim 1918'de kurulan Ahmet İzzet Paşa Hükümeti'nin Bahriye Nazırı Rauf Orbay, Hariciye Nazırlığı Müsteşarı Reşat Hikmet Bey, Kurmay Yarbay Sadullah Bey, Mabeyn Baş Kâtibi Ali Fuat Türkgeldi'den oluşan bir heyet; İtilaf Devletlerini İngiliz Akdeniz Filosu Komutanı Amiral Calthrope'un başında bulunduğu bir heyet temsil etmiştir. 27 Ekim'de başlayan müzakereler 3 gün sürmüş ve 30 Ekim 1918'de, 25 maddeden müteşekkil olan Mondros Mütarekesi imzalanmıştır¹¹.

Mondros Mütarekesi'yle Osmanlı ülkesinin üzerini kara bulutlar kaplamıştır. Yıllardır harp meydanlarında büyük fedakârlıklarla ne için savaştığını tam anlamıyla bilmeyen Türk insanı büyük acılara gark olmuştu. Üstelik harbin bitmesi bir barış dönemini de beraberinde getirmiyordu. 25 maddelik mütareke antlaşması, Osmanlı ülkesini tam anlamıyla bir sömürge hâline getirdiği gibi Türk insanını adeta köle pozisyonuna düşürüyordu.

⁸ Refik Turan ve Bşk. a.g.e., s. 50-51, 56-57.

⁹ Utkan Kocatürk, *Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi 1918-1938*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1973, s. 1.

¹⁰ Mondros Mütarekesi'nin imzalanması sürecinde yaşanan her türlü gelişmenin güncel ve ayrıntılı yeni bir değerlendirmesi için bk. Resul Yavuz, *Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan Sevr Barış Antlaşması'na Giden Süreçte Türk Diplomasisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2016, s. 163-244.

¹¹ Refik Turan ve Bşk. a.g.e., s. 60, 61; R. Yavuz, 2016, s. 163-171.

Açlıktan, sefaletten, tifo, tifüs, verem, dizanteri ve kolera başta olmak üzere birçok salgın hastalıktan bıkmış Türk insanının önünde ne bir umut ışığı ne de bir kuruluş reçetesi bulunmuyordu. Mondros Mütarekesi, İtilaf Devletleri’nin, Osmanlı topraklarını işgal edebilmek için en temel koşulları yine Osmanlı Devleti’ne yazılı olarak kabul ettirdikleri bir belge hüviyetindedir¹². Örneğin antlaşma metninde 7. maddede yer alan koşullara göre “*İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit eden bir durum hâlinde, herhangi bir stratejik noktayı işgal edebileceklerdi*”. Yine 24. maddeye göre “*Doğu Anadolu’da yer alan Vilayet-i Sittede yani altı vilayette (Erzurum, Sivas, Harput, Diyarbakır, Van, Bitlis) karışıklık çıkarsa İtilaf Devletleri bu bölgeleri işgal edebileceklerdi.*” Mütarekeye yerleştirilen bu iki tuzak madde İtilaf Devletleri’nin ilerleyen dönemlerde Osmanlı’ya karşı uygulamaya çalışacakları politikaların tespitinde önemli ipuçları sunmaktadır. Çünkü bu iki stratejik maddeye dayanarak artık Anadolu coğrafyasının bütün bölümlerine sahip olabilmeleri zaman içinde mümkün olabilecekti. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti’ni tarihten silmek isteyen Avrupalı emperyalist devletler ilk önemli adımı da atmış oluyorlardı. Burada üzerinde durulması gereken asıl önemli durumsa Türk milletinin ahvali ve istikbaliydi. Çünkü mütarekenin imzalanmasından hemen sonra İtilaf Devletleri, I. Dünya Savaşı yıllarında yapmış oldukları gizli antlaşmaları vakit kaybetmeden uygulamaya koyuldular. Mondros Ateşkesi de zaten bu gizli antlaşmaların fiiliyata geçirilmesinden başka bir şey değildi¹³.

İngilizler, mütarekenin imzalanmasından hemen sonra, 1 Kasım 1918 tarihinde Musul’u ve daha sonra İskenderun’un teslimini resmen istediler. Musul’da bulunan 6. Ordu Komutanı Ali İhsan (Sabis) Paşa’nın, İngilizlerin taleplerine karşı vermiş olduğu mücadele, İstanbul Hükümeti’nin, düşmana direnilmemesi doğrultusundaki emri nedeniyle yeterli olmadı ve 8 Kasım 1918’de Musul, 9 Kasım 1918’de İskenderun İngilizler tarafından işgal altına alındı¹⁴. Yine İngilizler, mütareke hükümlerine göre Kars, Ardahan ve Batum’un boşaltılmasını istediler. Bölgede bulunan 9. Ordu Komutanı Yakup Şevki (Subaşı) Paşa, İngilizlerin bölgeyi işgal etmesini önleyemeyeceğini anladıktan sonra hiç olmazsa bu işgalin gerçekleşmesini olabildiğince

¹² R. Yavuz, 2016, s. 182-196.

¹³ Cevad Odyakmaz, *Mondros-Sevr ve Mudanya-Lozan*, Togan Yayınları, İstanbul, 2013, s. 18, 19.

¹⁴ Ali İhsan (Sabis) Paşa’nın hareketlerinden rahatsız olan General Allenby, Ali İhsan Paşa başta olmak üzere emirlerine karşı gelen tüm Türk subay ve memurlarının görevden alınmasını istemiştir. Bk. R. Yavuz, 2016, s. 233, 234.

uzatmak, bu arada yöre halkını bilinçlendirmek ve teşkilatlandırmak amacıyla hareket etmiştir. Buna rağmen 24 Aralık 1918'de bir İngiliz tümeni Batum'a çıkarıldı. 31 Ocak 1919'da Kars işgal edildi. Boğazlara da 6 Kasım 1918 tarihinde bir İngiliz heyeti gelerek bu mıntıkeyi teslim alma işlemlerine başladı. 13 Kasım 1918 tarihinde İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan savaş gemilerinden müteşekkil İtilaf Devletleri donanması İstanbul'u fiilen işgale başladı ve Dolmabahçe önünde demirledi¹⁵. Fakat işgaller bunlarla da sınırlı kalmadı. İlerleyen zaman diliminde Batı Anadolu Yunanlılar tarafından,¹⁶ Yunanlıların işgal ettiği yerlerin daha güneyinde bulunan topraklar İtalyanlar, Çukurova ve Güneydoğu bölgeleri Fransızlar tarafından işgal edildi. Bunlara ilave olarak Karadeniz Bölgesi'nde Rumlar, Doğu Anadolu ve Çukurova coğrafyasında Ermeniler ve İstanbul'da Yahudiler de fırsattan istifade ederek kendi çıkarları doğrultusunda Osmanlı Devleti'nden elde edebildikleri kadar ödün koparmaya çalıştılar. Yüzyıllardan beri Türk milleti ile aynı coğrafyada, çoğunlukla dostane ilişkiler kurmuş bu gruplar adeta ülkeyi işgale kalkışan emperyalist kuvvetlerin yerli birer iş birlikçisi gibi çalışmaya başladılar¹⁷.

Açıkça görüldüğü üzere I. Dünya Savaşı'nın galipleri İtilaf devletleri adeta akbaba kuşu gibi Türk topraklarını Mondros Mütarekesi hükümleri çerçevesinde istila etmek için birbirleriyle yarış içerisine girmişlerdi. Yaptıkları hukuksuz işgallerin hukuki zeminini oluşturabilmek için Mondros Mütarekesi'ne sırtlarını dayamak istiyorlardı. Yukarıda da değindiğimiz gibi 1918 yılı şartları göz önüne alındığında Türk milleti için hiçbir umut ışığı yoktu. İtilaf Devletleri'nin askerî, ekonomik, etnik ve siyasi politikaları işliyordu. Ancak gelişmeler ilerleyen aylarda, yıllarda İtilaf Devletleri ve onların destekçisi yerli işbirlikçilerin arzuladığı gibi gitmemiştir. Çünkü o karanlık bulutları dağıtacak ilk önemli gelişme 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nden yaklaşık 7 ay sonra cereyan etmiştir. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919'da¹⁸ Samsun'a ayak basmıştır¹⁹. 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'nden sonra memleketin dört bir tarafı İtilaf devletleri ve onların destekledikleri azınlıklar tarafından işgal edilmeye

¹⁵ R. Yavuz, 2016, s. 215-224.

¹⁶ Rahmi Apak, *İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990, s. 1-15.

¹⁷ Refik Turan ve Bşk. a.g.e., s. 60-62.

¹⁸ U. Kocatürk, 1973, s. 30.

¹⁹ Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyân Milli Kurtuluş Savaşı'nın Gerçek Hikâyesi*, Cilt 2, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 52-56.

başlanmıştır. Bu işgal hareketlerine karşı Türk milleti yine ülkenin dört bir yanından çeşitli direniş örgütleri kurarak düşmana karşı kendini savunmaya çalışmış, Kuva-yı Milliye birliklerini oluşturmuş ve çeşitli kongreler tertip ederek haklı davasını bütün dünyaya duyurmaya çalışmıştır²⁰.

Mondros'tan sonraki süreçte İtilaf Devletleri'nin özellikle Fransızların gözünü diktikleri ilk mıntıklardan biri de Zonguldak ve Bartın coğrafyası olmuştur. Çünkü o dönemin en önemli enerji kaynaklarından biri olan kömür madeni yoğun olarak bu bölgelerde bulunmaktaydı²¹. Dolayısıyla Mondros Ateşkesi'nin "*Türkiye'nin ihtiyacı karşılandıktan sonra artan kömür, yakacak ve denizciliğe ilişkin lüzumlu malzemenin Türkiye kaynaklarından satın alınması için kolaylık gösterilecektir*" maddesi uyarınca İtilaf Devletleri'nin derhal işgal altına almak istediklerin bölgelerin başında Batı Karadeniz'de bulunan ve zengin kömür yataklarına sahip olan Zonguldak ve Bartın da gelmiştir²². Bununla birlikte yurdun birçok noktasında olduğu gibi bu şehirlerde de düşmana mukavemet gösterilebilmesi için direniş örgütleri kurulduğu gibi Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkmasından sonra gerçekleştirmeye çalıştığı kurtuluş mücadelesi çerçevesinde Anadolu'da yeşermeye başlayan hareket ile daima ilişki içerisinde bulunulmuş bu kapsamda Erzurum Kongresi'nden sonra tesis edilen Heyet-i Temsiliye ve Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonra teşekkül eden İcra Vekilleri Heyet'inden alınan talimatlar çerçevesinde düşmanla mücadele edilmeye çalışılmıştır²³. Mondros Mütarekesi'nden sonraki süreçte işgale uğrayan Anadolu'nun pek çok şehrinde yaşanan mücadelelerin bir benzerinin de Bartın ve Zonguldak coğrafyasında gerçekleştiğini belirtebiliriz²⁴. İtilaf Devletleri tarafından gerçekleştirilen işgaller, bu işgallere karşı tertibat almak üzere bölgede görevlendirilen Yüzbaşı Cevat Rıfat Bey'in yaptığı faaliyetler, Bartınlı yurtseverlerin kurmuş oldukları Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti'nin etkinlikleri ve Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde gelişen Anadolu Harekâtı'yla olan münasebetlerin gelişimi üzerine yaptığımız bu

²⁰ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 11. Bs., İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s. 88-92.

²¹ Erkan Aşçıoğlu, *Kurtuluş Savaşında Bartın*, 2. Bs., Bartın Belediyesi Kültür Yayınları, Bartın, 2014, s. 55.

²² Doğu Karaoğuz, *Kuva-yı Milliye Ruhuyla Bir Ömür-Zonguldak'ın İlk Gazetecisi Tahir Karauğuz'un Yaşam Öyküsü*, Truva Yayınları, İstanbul, 2011, s. 59-62.

²³ Cemal Kutay, *Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, Acar Bilgi Merkezi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 26-29; C. Odyakmaz, 2013, s. 19; H. İ. Dinamo, 1977, s. 52-56.

²⁴ Necdet Sakaoğlu, *Amasra'nın Üçbin Yılı*, Zonguldak Valiliği Yayınları, İstanbul, 1987, s. 165.

araştırma, bugün Türkiye'nin hemen her cepheden gelişim kaydeden önemli şehirlerinden biri olan Bartın'ın, Millî Mücadele yıllarındaki durumunu özellikle arşiv belgelerine dayalı olarak tam anlamıyla ortaya çıkarmak ve bölgede Millî Mücadele yıllarında meydana gelen gelişmeleri irdelemek maksadıyla vücut bulmuştur.

Konumuzla bağlantılı olarak yörede araştırma faaliyetleri gerçekleştiren çok sayıda yerel araştırmacı bulunduğu gibi genel anlamda Batı Karadeniz'de, Millî Mücadele döneminde yaşanan gelişmeleri konu edinen çeşitli araştırmalar yapıldığı da görülmektedir. Ne var ki İtilaf Devletleri'nin yapmış olduğu işgalleri, bu işgallere karşı bölgede görevlendirilen Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in yaptığı faaliyetleri, Bartın Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti'nin etkinliklerini özne olarak alıp bu dönemde Bartın'da yaşanan gelişmeleri bilimsel yöntem ve eleştirel bir teknikle ele alan akademik çalışma sayısı son derece sınırlıdır. Dolayısıyla incelememiz bu gerçekten hareketle kentin yakın tarihine bilimsel anlamda katkı sağlamak ve Mütareke Dönemi Bartın'ının tarihini daha da aydınlatmak gibi amaçlarla meydana getirilmiştir. İncelememizde öncelikle konunun tam anlamıyla anlaşılabilmesi için Bartın şehri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Akabinde araştırma konumuzla ilgili daha önce kaleme alınmış araştırma eserleriyle bilimsel çalışmalar üzerine bazı kısa değerlendirmeler yapılmıştır. Daha sonra, bir araya getirilen bilgiler titizlikle gözden geçirilerek arşiv belgeleri temelinde olaylar yeniden yorumlanmaya çalışılmıştır. Akabinde sonuç bölümünde elde edilen bulgular değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Bartın'ın Coğrafi Konumu. Kaynak <http://www.turkiye-rehberi.net/bartın-haritasi.asp> (16.03.2016 tarihinde erişildi.)

Bartın, Türkiye'nin Batı Karadeniz bölümünde yer alan, yüzölçümü ve nüfus unsurları göz önüne alındığında ülkenin en küçük çaplı illerinden biridir. Tarihte Bartın yöresine Türklerin ilgisi, 1084 yılında başlamıştır. Bartın ve çevresi, 1459'da yedinci Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmet devrinde Amasra'nın fethiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti altına girmiştir.²⁵ Bartın Kazası, 1459-1692 yılları arasında Anadolu Eyaleti'ni oluşturan sancaklardan biri olan Bolu Sancağı'na bağlı olarak idare edilmiştir. Şehir, 1692-1811 yılları arasında Bolu merkezli bir voyvodalıkla yönetilmiştir. 1811 tarihinden itibaren Anadolu Eyaleti'ne bağlı olarak yeniden ihdas edilen Bolu Mutasarrıflığı'na bağlı bulunan Bartın, II. Mahmut devrinde yapılan yeni bir idari yapılanmayla Anadolu Eyaleti bünyesinde ve Safranbolu-Eskipazar merkezli kurulan Viranşehir Sancağı dâhilinde kalmıştır. 1841 yılında Anadolu Eyaleti kaldırılıp Kastamonu Eyaleti teşekkül etmiştir. Kastamonu Eyaleti'nin içinde Kocaeli, Bolu, Kastamonu, Viranşehir ve Sinop Sancağı mevcuttu. Bunlardan Viranşehir Sancağı'nın kazaları arasında Bartın'ın adı da zikredilmiştir. Bu durum 1867 tarihinde Bartın'ın ilçe ve kaymakamlık statüsü kazanmasına kadar devam etmiştir. 1864 tarihli Teşkil-i Vilayet Nizamnamesi gereğince Kastamonu Eyaleti, Kastamonu Vilayeti'ne dönüştürülmüş, Viranşehir Sancağı mülga olmuş ve Bartın yeniden Bolu Sancağı'na bağlanmıştır. 1908'de Bolu, Kastamonu Vilayeti'nden ayrılarak müstakil bir mutasarrıflık hâline getirilmiştir. Bu tarihte Bartın, Bolu'ya bağlı bir kaza merkezi olarak kalmıştır. Sonradan 1920 yılında Zonguldak, Ereğli, Bartın ve Devrek kazaları Bolu Mutasarrıflığı'ndan ayrılarak müstakil Zonguldak Mutasarrıflığı oluşturulmuştur. Dolayısıyla Bartın, 1920 yılından itibaren Zonguldak Mutasarrıflığı'na bağlı olarak idare olunmuştur. Şehir, 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasının ve 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesinin akabinde 1924 yılında ortaya çıkan yeni illerden Zonguldak'ın bir ilçesi hâline gelmiştir. Zonguldak iline bağlı bir ilçe konumundayken 7 Eylül 1991'de vilayet olmuştur. Kente adını veren Bartın Irmağı'nın²⁶ Karadeniz'e döküldüğü kesimin yaklaşık 11 km kadar

²⁵ Bartın ve Amasra'nın, Türk hâkimiyeti altına girişi hususunda önemli bir değerlendirme için bk. Semavi Eyice, *Küçük Amasra Tarihi ve Eski Eserleri Kılavuzu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1965, s. 33-61.

²⁶ Şemsettin Sami Bey, *Kamusu'l-Âlam* adlı eserinde Bartın ve Bartın Irmağı hususlarında mühim bilgiler vermektedir. Taşımacılık faaliyetleri hususu düşünüldüğünde, Bartın şehrinin çehresinin oluşumunda oldukça etkili bir unsur olarak karşımıza çıkan ırmak hakkında yazar, söz konusu eserinde Bartın Irmağı'nın eski adının "Barkenyoş" olduğunu belirtmektedir. Bu

güneydoğusunda kurulmuştur. İlin kuzeyinde Karadeniz, doğusunda Kastamonu, Cide ve Pınarbaşı, güneydoğusunda Eflani ve Safranbolu, güneyinde Karabük ve Yenice, batısında Zonguldak, Çaycuma ve Devrek bulunmaktadır. İstanbul'un 164 mil, Zonguldak'ın 24 mil doğusunda denizden ilçe merkezine doğru uzanan, çeşitli tonlarda gemilerin geliş ve gidişine elverişli Bartın Irmağı üzerinde kurulmuş durumdadır. Amasra-Ulus-Kurucaşile ilçeleriyle birlikte 2143 km²'lik bir yüzölçümüne sahiptir. İlin kuzeyinde 59 km'lik sahil şeridi bulunmaktadır. Şehir yerleşmesi için son derece uygun bir coğrafyada yerleşmiş bulunan Bartın, yakın çevresine ve ülkenin başka yerlerine bağlanabilme açısından da coğrafi şartların kendisine verdiği birçok olanaktan istifade etmektedir. Yöre, kültürel ve sosyal manada oldukça zengin bir yapıya sahiptir²⁷.

ifade de muhtemelen Parthenios'un bozulmuş şeklidir. Ayrıntılı bilgi için bk. Şemsettin Sami, *Kamusu'l-Âlam*, Cilt 2, Mihran Matbaası, İstanbul, (M. 1890-1891), R. 1306, s. 1190, 1191.

²⁷ Bartın tarihi ve kültürü hakkında daha ayrıntılı bilgi erişmek için bk. Ali Rıza Yılmaztürk, Mehmet Demircioğlu, *Bartın'da Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*, Bartın Millî Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1998, s. 2; Ayşegül Yaylı, "Tarihte Bartın", *Parthenios Bartın'da Kültür ve Sanat Bülteni*, Sayı 1, Ekim 1999, s. 3; *Bartın*, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Ankara, 2007, s. 17; *Bartın 2023 Stratejik Amaçlar ve İl Gelişme Planı*, haz. İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, Bartın Valiliği Yayınları, Bartın, 2008, s. 5, 7, 8; *Bolu Livası 1921-1925 Salnamesi*, haz. Nermin Kılıç ve bşk. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Bolu, 2008, s. 180, 273; Cevdet Yakupoğlu, *Bartın Vakıfları (1214-1514)*, Bartın Valiliği İl Özel İdaresi Başkanlığı Yayınları, Bartın, 2010, s. 13, 14; Dursun Bayraktar, *Tanzimat'ın İlk Yıllarında Bolu (Şer'îye Sicilleri 1838-1850)*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Bolu, 2009, s. 33-37; Erkan Aşçıoğlu, *Bartın*, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, Bartın, 2001, s. 74; Halil İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 184; *Kastamonu Vilayet Salnamesi*, "Bartın Kazası", Kastamonu Vilayet Matbaası, H. 1317 (M. 1899-1900), s. 306; Kemal Samancıoğlu, *İktisat ve Ticaret Bakımından Bartın*, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Ankara, 1941, s. 11, 158-169; Kemal Samancıoğlu, *Bartın Belediyesi ve Tarihçesi*, 2. bs. Bartın Valiliği-Bartın Belediyesi Yayınları, Bartın, 1999, s. 202, 204; Levent Toksoy, *Amasra Tarihine Denizden Bakış*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, s. 51-55; Mehmet Çötür, *Bartın Limanı İnşaat Sonu Raporu*, Bayındırlık Bakanlığı Demiryollar ve Limanlar İnşaat Reisliği, Devlet Su İşleri Matbaası, Ankara, 1970, s. 1; Metin Tuncel, "Bartın", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 5, İstanbul, 1992, s. 87, 88; Nurettin Cansever, *Bütün Yönleriyle Bartın*, Ersa Kolektif Şirketi Matbaası, İstanbul, 1965, s. 7, 16; Özhan Öztürk, *Pontus (Antikçağ'dan Günümüze Karadeniz'in Etnik ve Siyasi Tarihi)*, 2. bs. Genesis Kitap Yayınları, Ankara, 2012, s. 262; Selâhattin Çilsüleymanoğlu, *Bartın Halk Kültürü*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996, s. 21; Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I-Anadolu'nun İdari Taksimatı*, 3. bs. Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2015, s. 171, 227; Ünal Özdemir, "Ulaşım Coğrafyası Açısından Önemli Bir Güzergâh: Karabük-Bartın Karayolu",

Bartın'ın, sadece Millî Mücadele yıllarındaki tarihi üzerine değil; diğer bütün dönemleri göz önüne alındığında üzerine yapılmış bilimsel çalışmaların sayısı bir elin parmağını geçememektedir. Dolayısıyla inceleme konumuzla alakalı zengin kaynak külliyatı ve arşiv malzemesi olmasına rağmen bu kaynaklar üzerine yeni yorumlar temelinde hazırlanmış eser sayısı yok denecek kadar azdır. Bu kapsamda en temel kaynağımız Ali Sarıkoyuncu tarafından kaleme alınan *Millî Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi* adlı eserdir. Bunun dışında Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Arşivi²⁸ ile diğer araştırma membaları en temel kaynaklarımız arasında yer almıştır. Söz konusu kaynaklardan azami ölçüde istifade edilmeye çalışılmıştır. Makale çalışmamız, Millî Mücadele dönemi Bartın'ı üzerine ilmi anlamda ortaya konulmuş ilk çalışmalardan biri olması hasebiyle tabiatı gereği bazı eksiklikleri bulunabilir. Ancak hakiki bir bilimsel araştırma teşebbüsü olarak özelde Bartın Millî Mücadele tarihine genelde yakın dönem Türk tarihine bir katkı sağlamak amacıyla teşekkül ettiği aşikârdır.

Millî Mücadele'de Batı Karadeniz

I. Dünya Savaşı'nın hemen akabinde emperyalist devletler, gerçekleştirmeyi planladıkları sömürü projelerini Anadolu topraklarında da uygulamaya sokarak yüzyıllardır kendileri için bir büyük tehlike olarak gördükleri Türklüğü âdeta ortadan kaldırmak için harekete geçtiler. Harp yıllarında akdedilen gizli paylaşım antlaşmaları, Mondros Mütarekesi'yle artık uygulamaya konuldu. Anadolu Türklüğünün üzerini kaplayan kara bulutlar vatanın her bir bucağında muhtelif felaketlerin yaşanacağını habercisi gibiydi. Bununla birlikte; 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa öznesi etrafında toplanan bireylerin gayretleriyle her geçen gün kuvvetlenen Millî

Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 13, S. 19, 2008, s. 214, 215; Yenal Ünal, *Kuruluşunun 50. Yıldönümünde Bartın Limanı Tarihi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2015, s. 29-76; "Bartın Adının Anlamı Üzerine Bir İnceleme", *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı XIX, 2014, s. 647-661; Zeynep Korkmaz, *Bartın ve Yöresi Ağzları*, 2. bs. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s. 46, 47.

²⁸ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde yapılan araştırmalar neticesinde konumuzla bağlantılı bir belgeye rastlanmamıştır. Bununla birlikte 1990'lı yıllarda Prof. Dr. Ali Sarıkoyuncu'nun konumuzla bağlantılı bazı arşiv vesikalarına ulaştığı görülmüştür. Görevlilere Sarıkoyuncu'nun ulaştığı bu arşiv belgelerinin numaraları verildiğinde yeniden bir tarama yapılmış ve söz konusu belgelerin araştırmacıların hizmetine sunulmasından vazgeçildiği dolayısıyla geri çekildikleri beyan edilmiştir. Bu nedenle Sarıkoyuncu'nun eserindeki bu belgeler fikir vermesi açısından incelenmekle birlikte birebir görülemediğinden çalışmamızda kullanılmamıştır.

Mücadele fikri ilerleyen günlerde, aylar ve yıllarda sürekli gücüne güç katmıştır²⁹.

Hiç şüphe yoktur ki Mustafa Kemal Paşa liderliğinde gelişen bu harekete elinden geldiğince, gücü yettiği ölçüde ve aklı erdiği nispette birçok vatan evladı imkânları ölçüsünde katkı sunmaya çalışmıştır. Diğer taraftan bu harekete karşı bir tavır takınıp, emperyalistlerin âdeta kuklası durumuna düşmüş olan İstanbul Hükümeti ve onun hamisi Sultan'a bağlı kalmaya devam eden ve özellikle Millî Mücadele taraftarlarına çok ciddi sıkıntılar yaşatmış olan zevat da boş durmamıştır. Ancak yürüttüğü istiklal davasında sonuna kadar haklı olduğunu öyle ya da böyle bütün dünyaya ispat etmiş olan Türk milletinin vatanperver fertlerinin büyük çoğunluğu, Millî Mücadele dönemi içerisinde gerek emperyalistlerle gerek işte bu gaflet ve dalâlet içindeki gürûhla ciddi manada mücadele etmiştir.

30 Ekim 1918 tarihinden sonra İtilaf Devletleri'nin emperyalist hedeflerini gerçekleştirmek adına işgal altına almak amacıyla muhtelif teşebbüslerde buldukları önemli işgal alanlardan biri de Bartın ve Zonguldak havalisiydi.³⁰ Gerek o dönem adına bakıldığında gerek günümüz için değerlendirildiğinde Zonguldak ve Bartın bölgelerinin her şeyden önce zengin enerji kaynaklarına sahip olduğu belirtilmelidir. Bölgede 1848'den itibaren işletmeye açılmış ve Millî Mücadele yıllarında da aktif olarak kullanılmakta olan maden ocakları mevcuttu. Buna ilave olarak bölgenin ulaşım açısından da stratejik önemi bulunmaktaydı. Şöyle ki Millî Mücadele'nin ilk yıllarında İstanbul'dan Anadolu'ya geçilebilmesi için biri karadan diğeri denizden olmak üzere kullanılması gereken iki önemli yol güzergâhı bulunuyordu. Bunlardan biri olan kara yolu Üsküdar-Geyve hattından geçmekteydi. Diğer yol ise İstanbul'dan başlayıp İnebolu'ya kadar uzanan deniz yolu güzergâhıydı. Bu ikinci yol Bartın ve Zonguldak sahillerinden de geçiyordu. Dolayısıyla bu yolun güvenliği ve ehemmiyeti açısından Zonguldak ve Bartın'da yaşanan gelişmelerin Millî Mücadele yılları boyunca çok büyük bir öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz³¹. Bu güzergâh sayesinde, İstanbul'dan Anadolu'ya karadan çeşitli güvenlik sebepleri nedeniyle gönderilmesi mümkün olmayan silah ve cephane aktarımı yapılıyordu. İstanbul'da bulunan vatanseverler, Anadolu'da şiddetle ihtiyaç

²⁹ C. Kutay, 2013, s. 12-26.

³⁰ N. Sakaoğlu, 1987, s. 165.

³¹ Ali Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992, s. 36, 52; N. Sakaoğlu, 1987, s. 165.

duyulan silah, cephane ve ham madde gibi gereksinimleri gizlice İstanbul'dan deniz yoluyla önce İnebolu'ya akabinde de buradan kara yoluyla Ankara'ya ulaştırıyorlardı. Aynı şekilde subaylar ve askerler başta olmak üzere İstanbul'dan Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katılmak isteyen vatan evlatları, kara yoluyla bunu gerçekleştirmediklerinde İstanbul-İnebolu deniz yolu hattını kullanıyorlardı.³² Yine örneğin 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması mucibince 24 Ağustos 1920 tarihinde Rusya'dan silah, cephane ve mühimmat yardımı tedariki sırasında görüldüğü üzere bu yardımlar önce Rus limanlarından Trabzon'a getiriliyor daha sonra da İnebolu, Bartın, Zonguldak, Ereğli ve Akçakoca üzerinden Batı Cephesi'ne sevk ediliyordu³³. Dolayısıyla tetkikimiz olan İstiklâl Harbi yıllarında Bartın ve Zonguldak havalisinde yaşanan gelişmelerin hem doğrudan hem de dolaylı olarak Millî Mücadele Hareketi'ne etkisi olmuştur. İtilaf Devletleri açısından meseleye bakıldığında da şöyle bir manzara ortaya çıkmaktadır. Söz gelimi bu bölgenin işgal altına alınmasıyla zengin maden yataklarına sahip olunacağı gibi Zonguldak, Karabük, Bartın, Bolu ve Kastamonu gibi coğrafyalar da kontrol edilecek ve gerekirse Ankara'ya kuzeyden tazyik uygulanabilecekti. Bu sayede Ankara Hükümeti'nin millî güçleri başka bir cephede daha savaşmak zorunda kalacaklardı. Dolayısıyla ilerleyen dönemlerde Sevr'in, Ankara Hükümeti'ne kabul ettirilmesi daha kolay olacaktı. Bu düşünceden hareketle, İtilaf Devletleri adına bölgenin giderek daha fazla önemli hâle geldiğini ifade edebiliriz. Yine aynı şekilde bölgenin denetim altına alınması demek Ankara'nın en önemli lojistik imkânlarından birinin ortadan kaldırılması demekti ki bunu da İtilaf Devletleri gayet iyi biliyorlardı. İtilaf Devletleri'nin bölgeyle ilgili hedeflerinden bir diğeri de bu coğrafyada mevcut bulunan Pontusçu Rumları harekete geçirmek, Türklere karşı bunları kışkırtmak ve bu sayede bölgede Türklüğün gücünü kırmaktı³⁴.

30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi, İtilaf Devletleri'ne, “*Doğu Meselesi*” hakkında istediklerini uygulama imkânı tanımıştır. Adı geçen mütarekenin 3. 7. ve 14. maddeleri uyarınca işgal edilen vatan topraklarından biri de Bartın ve Zonguldak havalisiydi³⁵. Nitekim Fransa, kömür ocaklarında

³² Hüsnü Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, Cilt 2, [yay.y.], İstanbul, 1975, s. 77-85.

³³ U. Kocatürk, 1973, s. 141, 171.

³⁴ A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 37-44, 53.

³⁵ C. Odyakmaz, 2013, s. 17-19.

asayışı korumak bahanesiyle 8 Mart 1919'da³⁶ bir subay komutasında bir miktar polis, jandarma ve piyade askerini Zonguldak'a çıkardı³⁷. Şehirde hiçbir direnişle karşılaşmayan Fransız subayı, ilerleyen gün ve saatlerde bölgeye intikal edecek yeni asker ve subayların barınması için 32. Kafkas Alayı'nın III. Taburu'nun bulunduğu binaların boşaltılmasını istedi. İlçe kaymakamı aynı doğrultuda talepte bulununca, alay komutanı, III. Taburun askerlerini Zonguldak'a 45 dakika mesafede bulunan ve seferberlik esnasında inşa edilmiş olan harap vaziyetteki samanlıklara nakletti. Böylece bu bölgeye Fransız tazyiki de başlamış oldu³⁸. 8 Mart 1919 tarihinde Fransızlar, Zonguldak'a asker çıkardıklarında yörede ihtiyaç dâhilinde milis kuvvet bulunmamaktaydı. Bu açıdan bakıldığında Fransız askerlerinin çok ciddi bir direnişle karşılaşmadıkları görülmüştür. Bu nedenledir ki ilerleyen günlerde Fransa, buradaki askerlerinin bir bölümünü Anadolu'daki genel işgal koşullarını gözeterek daha önemli gördüğü mıntıkalara sevk etmiştir. Bununla birlikte 1919 yılının sonlarına doğru bölgede Millî Mücadele lehine gelişmeler de yaşanmaya başlamıştır. Zira mezkûr yılın sonlarına doğru "*Müdafaa-yı Hukuk Cemiyetler*"i teşekkül ettiği gibi 1920 yılının başlarında "*Kuva-yı Milliye*" de faaliyete başlamıştır. Yörede bu çeşit gelişmeleri yakından takip eden Fransa, Güney Cephesi'ndeki Türk direnişini de hesaba katarak Zonguldak'ta yeniden çeşitli tedbirler almaya başlamıştır. Keza Güney Cephesi'nde Fransız kuvvetleri Kuva-yı Milliye karşısında gerilemeye başlamıştı. Hatta yenilmez denilen Mesnil, bütün taburuyla 28 Mayıs 1920 tarihinde teslim olmuştur ki bu gelişmeler Fransızların, Anadolu'da gelişmeye başlayan Millî Mücadele Hareketi'nin nerelere ulaşabileceği ve onun liderlerinin neler yapabileceği hususunda yeniden düşünmesine katkı sağlamıştır. Bir diğer ifadeyle Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa önderliğinde her geçen gün büyüyen Millî Hareket'in zannedildiği gibi kolayca bertaraf edilemeyeceğinin Fransızlarca fark edilmesinde bu çeşit olayların büyük etkisinin olduğu rahatlıkla ifade edebiliriz. 8 Mart 1919 tarihinde

³⁶ U. Kocatürk, 1973, s. 18, 19; E. Aşçıoğlu, 2014, s. 56, 57.

³⁷ *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, Cilt 1, 3 Temmuz 1336 (1920), s. 69, 70; Sebahattin Sele, *Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı*, Cilt 1, Milliyet Yayınları, İstanbul, [t.y.], s. 41.

³⁸ Söz konusu vaziyet derhal Alay Komutanı Yarbay İsmail Bey tarafından üst komutanlıklara bildirilmiştir. Yarbay İsmail Bey, 31 Mart 1919 tarihinde 10. Kafkas Fırkası Tümen Komutanlığı'na çektiği telgrafta III. Taburun, ortaya çıkan zaruret üzerine yerinden tahliye edildiğini belirtmiştir. ATASE Arşivi, İSH, K. 405, G. 68, Belge 68-1; ATASE Arşivi, İSH, K. 405, G. 68, Belge 68-2.

Zonguldak'ın Fransız askerleri tarafından işgal edilmesi ve Bartın'ın da aynı akıbetle karşı karşıya kalma ihtimalinin belirmesi hasebiyle Mustafa Kemal Paşa, 18 Haziran 1920 günü gece yarısında Fransızlarla temas hâlinde bulunan bütün Türk kuvvetlerine savaş vaziyetine geçmeleri istikametinde emir vermiştir³⁹.

Zonguldak şehir merkezini tamamen kontrol altına alan Fransız kuvvetleri işgal bölgelerini genişletmek için faaliyete geçtiler. Nitekim 2 Ağustos 1920 tarihinde 40 kişilik bir Fransız süvari müfrezesi Çaycuma'nın 7 km kadar yakınına giderek teftiş ve keşif harekâtında bulunmuştur. Aynı tarihte 2 Ağustos 1920'de bir başka Fransız askerî grubu ziyaret bahanesiyle Bartın ve Amasra sahillerinde araştırma ve keşif çalışmaları gerçekleştirmiştir⁴⁰. Tarihçi-yazar Necdet Sakaoğlu, zikredilen tarihte Fransızların Amasra'ya gelişlerini ve buna mukabil Tarassud Müfrezesi⁴¹

³⁹ A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 49, 57.

⁴⁰ ATASE Arşivi, İSH, K. 579, G. 140, Belge 140-1.

⁴¹ Kuva-yı Milliyecilerin, Fransızların denizden Amasra'ya bir çıkarma yapmalarını önlemek için kurmuş oldukları Sahil Tarassud Müfrezesi'nde yer alan 73 kahramanın 55'i Amasra'dan, 23'ü de Kurucaşile'dendir. Fransızların çıkarmayı göze alamaması hasebiyle bu müfreze Kasım 1920'de takım cepheye gönderilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Talip Yel ve bşk., *Geçmişten Bugüne Kurucaşile*, Önder Matbaası, Ankara, 1999, s. 26; N. Sakaoğlu, 1987, s. 168. Asıl görevi Amasra limanlarını ve kasabayı Fransız işgalinden korumak olan Tarassud Müfrezesi, deniz haydutlarına karşı da başarı elde etmiştir. Kıyıları şüpheli şekilde yaşanan ve bir işgal girişiminin öncülere olmalarından korkulan laz kayıkları bazen Amasra açıklarında görülmüşlerdir. Buna mukabil bir rüsumat gemisi gece gündüz devriye vazifesi gerçekleştirmiştir. 1920 Eylül ayında bir gün o dönemde Karadeniz kıyılarının en güçlü korsanlarından biri olan Torlak Mustafa'nın, Amasra dolaylarında bulunduğu ihbarını alan Teğmen Kemal Bey, Başçavuş Hasan'ı izleme yapmakla görevlendirmiştir. Akşama doğru takasını Değirmenağzı'na bağlayıp bir sandalla Büyük Liman'a gelen ve yiyecek ikmal yapan Torlak Mustafa derhal teşhis edilmiştir. Kemal Bey ve askerleri limana gelinceye kadar iskeleden ayrılmış olan Torlak Mustafa, üzerine namluların çevrilmesi üzerine geri dönmek zorunda kalmıştır. Böylece Torlak Mustafa yakalanıp Bolu'ya gönderilmiştir. Ünlü takası ve içindeki silahlara da el koyulmuştur. Ele geçirilen bu taka o yıl boyunca eşkıya takibinde kullanılmıştır. Bu dönemde zaman zaman Amasra Limanı'na uğrayan vapurlarda görevli derviş ve hafız kılıklı kişiler, Kemal Bey'le de görüşerek bir takım istihbarat işleri yürütmüşlerdir. Çoğu "Ayn-Pe" denilen gizli Askerî Polis Örgütü'ne mensup bu şahıslar, Amasra'ya iki adet kamasız top bırakarak karşılığında bir miktar yiyecek almışlardır. Yine Rusya ile varılan anlaşma uyarınca Ankara Hükümeti'nden gelen direktif üzerine Müfreze Komutanlığı, cephane taşıyabilecek tekneler temin etmeye çalışmıştır. Amasralı kapitanlar, Karadeniz'deki İtilaf Devletleri karakol gemilerine rağmen Rusya'ya gidip cephane getirmeyi istekle kabul etmişlerdir. Ancak giderken Tarlaağzı mevkiinden kömür götürmeleri gerekmiştir. Tarlaağzı'ndaki ocak sahiplerinden Ethem Ağa'ya, İsmail Hakkı Bey'e ve Setrak Efendi'ye, Bartın Kaymakamlığınca yapılan tebligatta 20'şer ton kömür hibe etmeleri bildirilmiştir. Bununla birlikte temin edilen küçük gemilerin çürük ve ambarlarının yetersiz

Komutanı Kemal Bey'in almış olduğu önemleri şu şekilde nakletmektedir: “2 Ağustos 1920 günü Büyük Liman'a Lüper Fransız gambotu girer. Derhal iskele başına gelen Kemal Bey, bir römorkör ile iskeleye gelmekte olan Fransızları beklerken askerlerini de bedesten mevkiine gönderir. Fransızlarla Kemal Bey'in tercümanlığını Amasra Liman Başkanı Halit Bey⁴² yapar. Gelenler kötü bir amaçlarının olmadığını, hava muhalefetinden dolayı limana girdiklerini az kalacaklarını ve izin verilirse ününü duydukları kasabayı gezme arzusunda olduklarını bildirirler. Kemal Bey, kuru sıkıya başvurur ve civar dağların askerî birliklerce kuşatıldığını, en ufak bir hareketin kendilerinin tutuklanmasına, gemilerin de batırılmasına neden olabileceğini hatırlatır. Lüper'den çıkanlara önderlik eden Fransız subay gemideki hanımlar ve çocuklarla birlikte yarım saat gezme izni alır... Çarşıda ve limanlarda kısa bir gezinti yaptıktan sonra da hemen gemilerine binerek Amasra'dan uzaklaşırlar. Ancak gerek müfreze gerek ahali Fransızların bir işgal tasarısı içerisinde olduklarını sezerek savunma önlemlerini arttırmırlar. Bir gece boyunca Kumbahçe (Tekke) Tepesi'nde, Kuşkayası mevkiindeki Dört yolağzı'nda siperler kazılır. Küçük limandaki eski tabya onarılmaya çalışılır. Yerli ustaların kama uydurduğu toplar, bir iki yere yerleştirilir. Günlerce süren gerilimli bekleyişe rağmen bir işgal girişimi gerçekleşmez”⁴³. Benzer şekilde Bartın'da da bazı güvenlik tedbirler alınmıştır. Çünkü Fransız kuvvetlerinin Zonguldak bölgesini ele geçirmelerini müteakip işgal sahalarını mutlaka genişletmek isteyecekleri bu çeşit olaylardan sonra daha net bir biçimde anlaşılmıştır⁴⁴.

Mondros Mütarekesi'nden sonraki süreçte Batı Karadeniz bölgesinin düşman işgaline karşı son derece hazırlıksız olduğu ifade edilmelidir. Nitekim Fransız kuvvetleri, Düzce isyanının en hararetli olduğu dönemlerde harekete geçerek daha iç bölgelere yönelme gayreti içine girmişlerdir. Bunu gören ve bölgede yeni yeni oluşmaya başlayan Kuva-yı Milliye birlikleri Fransız kuvvetlerinin karşısına çıkmakta hiçbir surette tereddüt etmemiştir. Nitekim Bartın ve Havalisi Komutanı sıfatıyla 1 Haziran 1920 tarihinde Bartın'a gelen,

olması yüzünden bu girişim herhangi bir sonuç vermemiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. N. Sakaoğlu, 1987, s. 167.

⁴² Amasralı Eyiciler ailesinden olan Halit Bey, Deniz Albaylığından emekliye ayrılmış ve 1960'lı yıllarda vefat etmiştir. Merhum Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyicioğlu'nun babasıdır. Bk. N. Sakaoğlu, 1987, s. 168.

⁴³ N. Sakaoğlu, 1987, s. 168.

⁴⁴ A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 61.

önemli işlere imza atan, ilçede Millî Mücadele lehinde bir hava esmesinden dolayı burada bir müfrezeye asker bırakarak Muhittin Paşa'nın emriyle Çaycuma Müfrezesi Komutanı olarak tayin edilen⁴⁵ Yüzbaşı Cevat Rifat Bey,⁴⁶ karargâhını Çaycuma'ya nakletmesini müteakip⁴⁷ Fransızlara karşı alınan tedbirler hakkında daha sonradan şu bilgileri vermiştir: “*Ağustos ayının bir sıcak akşamında Fransızlar bir tecrübeye giriştiler. O sıralarda Bolu ve civarında bazı nâhoş hareketler cereyan ediyordu... Der-akab Bartın-Devrek, Ereğli ve Safranbolu kaymakamlarını durumdan haberdar ettim ve yardıma çağırdım. Biz de müftümüz Nusrat Efendi ve karargâh arkadaşlarımızla atlara binerek olanca süratle ileri mevzilere gittik. Bizim kıt'aların vaziyeti şöyle idi: Filyos tarafında geriden bir çevirme hareketine uğramayalım diye Bahriye Binbaşısı Murat Bey kuvvetlerini, sol kanadımıza Çaycuma-Devrek arasına, Ankara yolunu kapatmak üzere Binbaşı Ethem kuvvetlerini ve Çaycuma'da ihtiyatta kalmak üzere Rifat Kaptan kumandasında Karadeniz Millî Taburu'nu yerleştirdim. Ben de nizamiye kıt'aları ve Bedri Bey süvari bölüğü ile karargâh muhafızlarıyla birlikte Sapça geçidi karşısındaki mevkie yerleştim. Hemen avuç açıp Allah'a dua ettim: 'Bize de Bedir gazileri gibi nusret ihsan et Yâ Rabbi! Şu genç kumandanı ve aciz kulunu düşman karşısında mahcup ve mağlup etme Allahım!' dedim. Nusrat Efendi Hazretleri, Hazret-i Ali gibi Hazret-i Halit bin Velid gibi başında beyaz sarığı ve heybetli haliyle ayakta duruyordu... Kıt'alara şu emri verdim: 'Karşımızda ilerlemekte olan Fransız kıt'alarının içinde birçok Cezayirli ve Tunuslu Müslüman vardır. Ben emir vermedikçe kat'iyen ateş açılmayacaktır.' Fransız müfrezesi önde bayraklı ağır ağır ilerliyor. Bize iki yüz metre yaklaştıkları zaman mevzi aldılar. Ateş açmaya hazırlanıyorlardı. Askerlerimiz siperlerinde ben ve müftü efendi ayaktayız. Sağ yanımızda bulunan sancağı siperin üzerine diktik. Bu sancak Gerede'de sırma ile işlenmiş üzerinde Kelime-i Tevhid yazılı idi. Siperin üzerine dikildiği zaman sanki vaktiyle haber verilmiş ve öğretilmiş gibi her bir ağzıdan: 'Allahü Ekber Allahü Ekber Lâ İlâhe İllâllahü Vallahü Ekber! Allahü*

⁴⁵ Yüzbaşı Cevat Rifat Bey, karargâhını Çaycuma'ya nakletmesini müteakip Bartın'la irtibatını kesmeyerek sık sık bu ilçeye gelmiştir. Bartın ve Havalisi Komutanı unvanıyla Bartın'da, Millî Mücadele lehine düzeni tesis ettikten sonra millî dava için daha mühim gelişmelerin yaşandığı Çaycuma mıntıkasında faaliyet göstermiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Erkan Aşçıoğlu, *İktisadi ve Sosyal Yönleriyle Bartın*, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, İstanbul, 1970, s. 24; E. Aşçıoğlu, 2001, s. 6.

⁴⁶ Cevat Rifat Atılhan, *Bartın ve Havalisi Komutanı Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in Millî Mücadele Hatıraları*, haz. Celil Bozkurt, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2015, s. 78-80.

⁴⁷ C. R. Atılhan, 2015, s. 81-84.

Ekber ve Lillâhil Hamd! Asker hep bir ağızdan tekbir getirmez mi? Tıpkı Şeria Ovası'nda olduğu gibi. Biri zaferden sonra biri zaferden evveldi... Azamet âleminin hükümdarı olan Allah! Sana sıdk u hulûs ile bağlı olan ve şân-ı ulûhiyyetin için cihât eden mü'min kullarını ne zaman hüsrana uğrattın. Ettiğimiz duâlar ve niyetlerimiz hâlis olduğu müddetçe zafer bizimdi, ehl-i İslam'ındı... Asırlarca bu böyle olmuştu. Şimdiki küçük mikyâsta bir misali idi... Müslüman askerler 'Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber' nidalarıyla bizim tarafa yaklaşıyorlardı. Onları takibe çıkan Fransızları yerinde mihlamak için askerlere bir himaye ateşi açtırdım. Bir kısmı Arap, bir kısmı Türk iki Müslüman millet karşı karşıya gelince ağlayanlar, tekbir getirenler, birbirlerine sarılıp öpüşenler, görülecek göz yaşartıcı bir manzara idi. Bu manzara karşısında şaşırıp kaldım. Askerler başında beyaz sarığıyla olanca heybetiyle siperin üstünde duran müftümüzün ellerine sarılıp öpmeye başladılar. Geride kalanlarla harp bir müddet devam etti. Akşam karanlığında Fransızlar geldikleri gibi çekilip gittiler. Benim Erkân-ı Harbiye'ye verdiğim malumat gayet kısa idi. On kelimelik bir telgraf: 'Zonguldak işgal kuvvetinden bir müfreze mevzilerimize doğru bir yürüyüş yapmışlarsa da mukavemetimiz karşısında çekilip gitmişlerdir'⁴⁸. Yüzbaşı Cevat Rıfat Bey'e, Sapça geçidinde göstermiş olduğu bu başarısından dolayı 4. Tümen Komutanlığınca, 10 Ağustos 1920'de Milis Generalliği verilmiştir. Diğer taraftan bölgede ilk defa önemli bir mukavemetle karşılaşan Fransızlar, Zonguldak istikametinde geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Fransızlar bir taraftan geri çekilirken diğer taraftan da Türk yetkililerle temas kurmak istemişlerdir. Bununla birlikte Fransızlar oldukça stratejik bir mıntıka olarak gördükleri ve büyük bir önem attetikleri Zonguldak ve Havalisi'ne asker, silah, cephane ve malzeme sevkiyatına ilerleyen zamanlarda da devam etmişlerdir. Nitekim 12 Eylül 1920 tarihinde *Palke Vapuru* ile Zonguldak'a getirilen 60 kadar tam teçhizatlı asker daha sonra Kozlu'ya sevk edilmiştir. Fransızların bu sevkiyatını farklı tarihlerde gruplar hâlinde gelen 1 binbaşı, 1 yüzbaşı ve 370 kadar Fransız askerî de takip etmiştir. Kasım 1920'nin ilk günlerinde 1 yüzbaşı ve 161 er Zonguldak'a yönlendirilmiştir. Fransızlar bir taraftan Zonguldak'ı belirtildiği şekilde yeniden tahkim ederlerken diğer taraftan da işgal sahalarını yeniden genişletme planları yapıyorlardı. Fransızların bu faaliyetlerine karşılık Kuva-yı Milliye de bazı tedbirler almıştır. Örneğin Fransız birlikleri içerisindeki

⁴⁸ Cevat Rıfat Atılhan, *İstiklal Harbinde Sarıklı Kahramanlar*, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1967, s. 67-70; C. R. Atılhan, 2015, s. 85-91.

Müslüman askerlerin firarlarının sağlanması hususuna oldukça ehemmiyet verilmeye başlanmıştır. Nitekim bu tedbirlerde başarılı olunduğu gibi firar eden er ve çavuşlardan Fransız birlikleri hakkında malumat alma imkânı da doğmuştur. Bu sayede bölgede bulunan Fransız birlikleri arasında kargaşa yaratılmaya ve bu birliklerin düzenli bir şekilde Türk askerî mıntıklarına doğru ilerlemeleri önlenmeye çalışılmıştır⁴⁹.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonraki süreçte Batı Karadeniz'de, bölgenin stratejik önemi nedeniyle sahip olduğu çeşitli emperyalist emelleri gerçekleştirme azim ve gayreti içerisinde bulunan tek ülke Fransa değildi. İtalya, İngiltere ve Yunanistan'ın da bölgeyle ilgili birçok çıkarı söz konusuydu. Bu devletlerden biri olan İtalya, diğer İtilaf Devletleri gibi mütareke döneminde Anadolu'nun çeşitli yerlerini işgal altına almıştı. Buna rağmen özellikle İzmir ve çevresini Yunanistan'a kaptırmasının acısını bir türlü dindiremeyen bu devlet, Anadolu'nun başka mıntıklarına da göz dikmişti. Bu devletin asıl amacı zaten Türkiye'den azami ölçüde toprak koparmaktır⁵⁰. Diğer taraftan İtalya, o dönemin en önemli enerji kaynaklarından biri olan kömüre şiddetle ihtiyaç duyan bir devletti. Çünkü bu ülkenin, İngiltere ve Fransa'ya nazaran kömür kaynakları son derece sınırlıydı. İşte bu büyük boşluğu Zonguldak ve Bartın bölgesinde bulunan kömür yataklarına sahip olmak suretiyle kapatmak arzusundaydı. Nitekim bu amacı gerçekleştirebilmek için donanmasını zaman zaman Zonguldak Limanı önlerine göndermekten geri durmamıştır. Bununla birlikte İtalyanların, Zonguldak ve havalisinde yöre halkını tedirgin edici bir harekette bulunmadıkları da burada ifade edilmelidir. Hatta ilerleyen dönemlerde İtalyanlar, müttefikleriyle daha derin görüş ayrılıkları yaşamaya başladıkları dönemde, Zonguldak ve havalisi sahillerinde Kuva-yı Milliye için yapılan ikmal çalışmalarına gemilerinden istifade ettirmek suretiyle iştirak dahi etmişlerdir. İtalyanların, Zonguldak ve havalisindeki faaliyetleri ekseriyetle kömür havzasından daha fazla pay almaya yönelik olarak gelişmiştir. Ancak ilerleyen dönemlerde özellikle Batı Cephesi'nde yaşanan gelişmelerle birlikte

⁴⁹ A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 65-71.

⁵⁰ İtilaf Devletleri'nin müsaade ve yardımı ile Anadolu'nun istilasını hedef tutan Yunanlılar, 15 Mayıs 1919'da İzmir'e önce bir tümenle çıkmışlar ve 1921 yılı başlarına kadar bu kuvvetlerini arttırarak iki kolordu hâlinde yedi piyade tümeni ve bir süvari tugayına yükselmişlerdi. Ayrıntılı bilgi için bk. *Türk İstiklâl Harbi-Batı Cephesi*, Cilt II, Kısım III, Genel Kurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 1, 2.

diğer İtilaf Devletleri'nin yaptığı gibi İtalya da bölgedeki emellerinden vazgeçmek zorunda kalmıştır⁵¹.

19. yüzyılda Zonguldak kömür havzasıyla ilk ilgilenen devletlerden biri de İngiltere olmuştur. 1861'e kadar bölgeyle temasını kesmeyen İngiltere daha sonra buradan çekilmiştir. Ancak 1910'lardan itibaren İngiltere'nin bölgeye olan iştahı yeniden kabarmıştır. Nitekim İngilizler, I. Dünya Savaşı'nın sonunda bu önemli enerji kaynaklarına sahip olabilmek için harekete geçmiştir. Öyle ki ilerleyen zamanlarda Kilimli'deki kömür ocaklarını para karşılığında satın alıp bu bölgeyi İngiliz mıntıkası hâline getirmiştir. Bununla birlikte İngilizlerin, Zonguldak ve Bartın coğrafyalarına olan ilgilerinde daha başka amiller de etkili olmuştur. Bu amillerden biri bölgenin stratejik öneminden kaynaklanmaktaydı. Nitekim İngilizler, askerî müdahalede bulunmak suretiyle, Kuva-yı Milliye'nin, bu yörelerden geçen ikmal yollarını kontrol altına almak amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Öyle ki Millî Mücadele yılları boyunca İngiliz donanmasına bağlı bazı savaş gemileri aralıklarla yöre sahillerinde görünmüşler, zaman zaman Amasra ve Bartın limanlarına gelip demirlemişlerdir⁵². Bunlara ilave olarak İngilizler bu bölgede müttefikleri Fransa'ya özellikle asker taşınması hususunda ve Yunanistan'a Türk gemilerinin koordinatlarının tespit edilip bildirilmesi konusunda yardımcı olmuşlardır. Yine yörede bulunan Rum ve diğer Hıristiyan kitlelerin savunulması ve Türklere karşı kışkırtılması hususunda İngilizlerin çeşitli faaliyetler gerçekleştirdiği görülmüştür⁵³.

Mütareke döneminde Anadolu'nun muhtelif noktalarında işgal faaliyetleri gerçekleştirip bu topraklar üzerinde, hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla muhtelif faaliyetlerde bulunan bir diğer ülke de Yunanistan'dı. Dönemin Yunanistan Başbakanı Venizelos bir hamlede bütün Anadolu'nun, Yunanistan'a verilemeyeceğini gayet iyi biliyordu. Bu açıdan, uluslararası münasebette nüfus çoğunluğu hususunu ileri sürmek suretiyle öncelikle Karadeniz bölgesinde bir Rum devleti kurulmasını istemeye başladı. Çünkü kurulacak bu yapay devleti ilerleyen dönemlerde Yunanistan'la birleştirip Büyük Yunanistan'ı oluşturmak arzusundaydı. Bu yüzden Trabzon'dan

⁵¹ A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 82-90.

⁵² ATASE Arşivi, İSH, K. 583, G. 143, Belge 143-1; ATASE Arşivi, İSH, K. 583, G. 143, Belge 143-2; ATASE Arşivi, İSH, K. 1064, G. 21, Belge 21-2; ATASE Arşivi, İSH, K. 1066, G. 68, Belge 68-1; ATASE Arşivi, İSH, K. 1066, G. 68, Belge 68-2; ATASE Arşivi, İSH, K. 1066, G. 68, Belge 68-3.

⁵³ A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 90-95.

Zonguldak'a kadar uzanan Karadeniz sahillerinde bir Rum-Pontus Devleti'nin kurulmasını istiyordu. Bu açıdan bakıldığında Bartın ve Zonguldak coğrafyalarının da Yunanistan için stratejik bir bölge olduğunu ifade edebiliriz. Bunlara ilave olarak Yunanistan, İtilaf Devletleri'nin işgal ettikleri bu yerlerde başarılı olabilmeleri için azimle onlara yardım etmeye çalışıyordu. Bu kapsamda; gemileriyle İtilaf Devletleri'nin asker, silah, cephane ve malzemesini taşıyordu. Örneğin 20 Şubat 1920 tarihinde *Venizelos Vapuru*, İstanbul'dan 5 Fransız zabitan ve yine 253 Fransız askerini Zonguldak'a getirmiştir⁵⁴. Bunların dışında Yunanistan, İstanbul ve Trabzon'dan, Batı Cephesi'ne gelecek her türlü yardımı bölgede bulunan gemileriyle engellemeye çalışmıştır. Yunanistan aynı zamanda Pontus-Rum Devleti'nin ilk nüvesinin atılabilmesi amacıyla Zonguldak başta olmak üzere Karadeniz bölgesinde bulunan Rumların silahlandırılması için de çaba harcamıştır. Bunların dışında bu bölgede olabildiğince etkili olmak ve Türklerin manevralarını öğrenmek amacı güden Yunanistan, Zonguldak ve havalisi sahillerinden Anadolu'ya casus dahi sokmak istemiştir. Nitekim Papaz kıyafeti giymiş *Piyeyot* isiminde bir Yunan yüzbaşısı Bartın'da suçüstü yakalanmıştır. Mezkûr şahıs yapılan yargılamadan sonra suçu sabit görülerek 14 Temmuz 1920 tarihinde Bolu'da idam edilmiştir. 3 Aralık 1920 tarihinde yine bir Yunan harp gemisi aynı amaçlara hizmet etmek için bazı şahısları, Bartın sahillerinden Anadolu'ya sokmak istemiştir⁵⁵. Görüldüğü üzere Bartın ve Zonguldak havalisinde Milli Mücadele yıllarında Yunanistan da birçok hedefini gerçekleştirme arzusuyla hareket etmiştir⁵⁶.

Bartın'da Yaşanan Askerî ve Siyasi Gelişmeler

Gerek zengin kömür yataklarına sahip olması gerek stratejik bir konumda bulunması hasebiyle İtilaf Devletlerinden Fransa, 8 Mart 1919'da⁵⁷ bir tabur askerini Zonguldak'a çıkarmak suretiyle bölgeyi işgal etmeye başlamıştır. Bu işgal vakası yaşanmaya başladığı sıralarda Bartın ve Zonguldak havalisinde asayişî temin edecek ciddi ve düzenli bir askerî birlik bulunmuyordu. Bölgede mevcut olan 32. Alay, bütün yöreyi savunacak güç ve kabiliyetten mahrumdu. Öyle ki 32. Alay, Nisan 1920'de Bolu'da cereyan

⁵⁴ ATASE Arşivi, İSH, K. 405, G. 74, Belge 74-2.

⁵⁵ ATASE Arşivi, İSH, K. 587, G. 36, Belge 36-1; ATASE Arşivi, İSH, K. 587, G. 36, Belge 36-2.

⁵⁶ A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 95-102.

⁵⁷ U. Kocatürk, 1973, s. 18, 19.

eden ayaklanmaları bastırmak üzere bölgeye sevk edilmesine rağmen başarılı olamamıştı⁵⁸. Nitekim bu başarısızlık ilerleyen süreçte bu askerî birliğin dağılmasına sebep olmuştur⁵⁹. Batı Karadeniz, bölgesinin bu vahim vaziyeti, bölgede çok daha kuvvetli bir askerî birlik kurulması lüzumunu ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan lüzum üzerine Zonguldak ve havalisinde millî bir kuvvetin teşkiline karar verildi. Böyle bir kuvveti teşkil etmek üzere Mustafa Kemal Paşa ve Ali Fuat Paşa'nın emriyle Ali Fuat Paşa'nın yeğeni Yüzbaşı Cevat Rıfat Bey görevlendirildi⁶⁰. Zira adı geçen zat, 21 Nisan 1920 tarihinde İstanbul'dan, Kastamonu'ya gelerek Batı Cephesi Komutanı Ali Fuat Paşa'dan Millî Hareket'e katkı sunabileceği bir görev verilmesini istemiştir⁶¹.

⁵⁸ *Türk İstiklâl Harbi-İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)*, Cilt VI, Genel Kurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Ankara, 1974, s. 102.

⁵⁹ Bölgelerde 1 Aralık 1919'dan 31 Ocak 1920'ye kadar bir süre için sıkıyönetim ilan edildi. Bu sıkıyönetim süresi içinde Düzce'de 3 kişi öldürüldü. Bolu'da 70, Ereğli'de 19, Zonguldak'ta 13, Hendek'te 4, Düzce'de 119, Bartın'da 19, Çaycuma'da 5, Gerede'de 20 suçlu yakalandı. Bk. U. Kocatürk, 1973, s. 112, 113. Zonguldak, Çaycuma, Devrek bölgesinden 18 Nisan 1920 tarihinde Bolu'ya sevk edilen 32. Kafkas Piyade Alayı, Bolu'ya yaklaştığında Alay Komutanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey, asilere karşı kuvvet kullanmaktan çekinerek, “*ben de sizinle birlikteyim, ben de halifeci ve padişahçıyım*” demiştir. Bolu civarında eşkıyalık yapan bu asiler de İsmail Hakkı Bey'i ilerleyen tarihlerde çeşitli emellerin gerçekleştirilmesinde kullanmak maksadıyla muhafaza altına almışlardır. Nitekim Yarbay Arif Bey müfrezesi Bolu'ya geldiğinde “*haydi öyleyse çık dışarıya savunmaya ve çarpışmaya başla*” diyerek İsmail Hakkı'yı, millî kuvvetlerle çarpışmaya zorlamışlardır. Alayı'nı şehrin dışına çıkaran 32. Kafkas Piyade Alayı Komutanı İsmail Hakkı Bey, eratını millî kuvvetlere ateş açmamaları hususunda uyarılmış ancak daha sonra birliğini bırakarak Düzce'ye kaçmıştır. Bu defa Düzce'deki asiler onu tutuklayarak İstanbul'a göndermişler ve burada askerî mahkemeye verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. *Türk İstiklâl Harbi-İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)*, Cilt VI, s. 102.

⁶⁰ Cevat Rıfat Atilhan, 1892 tarihinde İstanbul'da doğdu. Babası Hasan Rıfat Paşa, Şam mutasarrıfıdır. Dedesi Hurşit Paşa Bosna-Hersek beyidir. Kuleli Askerî Lisesi'ndeki eğitiminden sonra 1912 yılında Harbiye'den mezun olup ilk olarak Arnavutluk Harekâtı'na katıldı. Daha sonra teğmen rütbesiyle göreve başladı. I. Dünya Savaşı'nda Mersinli Cemal Paşa'nın emrinde Sina ve Filistin cephelerinde çarpıştı. I. Dünya Savaşı sonunda Mersinli Cemal Paşa ile önce Konya'ya gelerek millî cepheyi kurdu. Mersinli Cemal Paşa'nın Harbiye Nazırı olmasıyla, onun bir müddet yaverliğini yaptı. Mustafa Kemal Paşa'nın, Samsun'a çıkmasından sonra, Sadıkkâde Arslan Bey'in gemisine gizlice binerek Zonguldak'a gitti. Nisan 1920'de Bartın ve Havalisi Komutanlığı'na atandı. Millî Mücadele'nin en hareketli günlerinde Zonguldak'ta, Fransız kuvvetlerine karşı birlikleriyle mukavemet etti. Fransızların ileri hareketi gerçekleştirmelerine engel oldu. Zaferden sonra askerlik görevinden ayrılarak yazı hayatına başladı. 4 Şubat 1967'de İstanbul'da vefat etti. Daha ayrıntılı bilgiye ulaşmak için bk. Cevat Rıfat Atilhan, *Bütün Açıklığıyla İnönü Savaşları ve Hakiki Kahramanlar*, Aykurt Neşriyatı, İstanbul, 1968, s. 7, 8; C. R. Atilhan, 2015, s. 19-21.

⁶¹ E. Aşçıoğlu, 1970, s. 24; E. Aşçıoğlu, 2001, s. 5.

Kendisi Millî Hareket'in önderleri tarafından yakından tanınan bir simaydı⁶². Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın yeğeni olan Yüzbaşı Cevat Rıfat Bey, bu özelliğinden dolayı kısa sürede Millî Harekât önderlerinin güvenini kazandığı gibi mühim bir göreve de malik olmayı başarmıştır⁶³.

Nitekim bölgeye atanması ve sonrasında yapmış olduğu askerî faaliyetler hakkında Yüzbaşı Cevat Rıfat Bey, daha sonradan şu bilgileri vermiştir: “*Vazifeye Bartın ve Havalisi Kuva-yı Millî Kumandanı unvanıyla başladım. Bu kuvvetlerin çekirdeğini, Kastamonu'da bulunan piyade taburlarından seçilmiş efrat ile hapishanelerden aldığımız erler teşkil etti. Geniş salahiyyet istedim. Verdiler. Vilayet PTT Başmüdürlüğü deposunda bulunan müvezzilere elbise olarak gönderilen kumaşlara el koydum. Şehrin terzilerini bir araya getirerek bu kumaşları diktirdik. Ve 100 küsur mevcutlu bir müfreze ile mayıs ayının son haftalarında yola çıktık. Yanıma mülkiye hizmetlerinde kullanmak üzere Tavşanlı Eski Nahiyeye Müdürü Hüsnü Bey'i aldım. Yollarda bu müfrezenin mevcudu gönüllülerle birlikte mütemadiyen arttı. Zenginlerden aldığımız atlarla bu kıt'a kâmilen atlı oldu. Hayvan bedellerini sonradan fazlasıyla sahiplerine ödedik. 1 Haziran 1920'de bir gece yürüyüşü ve dörtnal süratle Bartın'a girdik. Bu sürat, her türlü melhûz mukavemeti kırdı. Kaza Kaymakamı Afyon Eski Valisi Ahmet Durmuş Bey, Bartın Şube Reisi Binbaşı Memduh Bey ve bazı mülkiye memurları her ihtimale karşı Amasra'ya çekilmişlerdi. Hüsnü Bey'i Bartın Kaymakamı olarak ilan ettik. Şehrin Müftüsü Rıfat Efendi ve ileri gelenleri millî davaya yardım ettiler. Askerin mevcudunu arttırarak talim ve terbiyelerini tamamladık. Sürmene'den on bir taka ile Bartın Boğazı'na gelmiş olan yüz küsur Karadeniz çocuğunu da askerimize kattım. Bunların hepsi mükemmel surette teçhiz ve teslih edildi. Mızraklı olmak üzere mühim bir süvari kuvveti, bir alay piyade mevcudu ile harp karargâhı olan Çaycuma'ya gittik ve mühim geçitleri tutarak işgal kuvvetlerine karşı cephe tuttuk. Başarılan işler şunlardır: 1- Asayiş meselesi bir anda kökünden halledildi. Mıntıka emsalsiz bir sükûna kavuştu. 2- Mütereddit ve menfi unsurlar her türlü hareket ve faaliyet imkânından mahrum edildi. 3- Kuvvetlerimiz her an mevcudunu*

⁶² Abidin Nesimi, *Yılların İçinden*, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1977, s. 126, 127; Nurettin Peker, *1918-1923 İstiklâl Savaşı'nın Vesika ve Resimleri, İnönü, Sakarya ve Dumlupınar Zaferlerini Sağlayan İnebolu ve Kastamonu Havalisi*, [yay.y.], İstanbul, 1955, s. 194; C. R. Atilhan, 1968, s. 42.

⁶³ ATASE Arşivi, İSH, K. 623, G. 87, Belge 87-1; ATASE Arşivi, İSH, K. 623, G. 87, Belge 87-2.

arttırdı ve eğitimli bir birlik hâline geldi. 4- İkinci Bolu isyanının feci ihtilatlar meydana getirmesine mani olundu. 5- Birkaç defa ilerlemek teşebbüsünde bulunan Fransız müfrezesi silah kuvveti ile deniz kıyısına kadar sürüldü. 6- Alemdar Vapuru hadisesinde bir ecnebi müdahale ve yardımına imkân verilmedi. Netice: Bidâyette Bartın ve Havalisi Kuva-yı Milliye Kumandanlığı ve sonra Zonguldak Müfrezesi Kumandanı namını alan vazifemiz bütün Kastamonu bölgesinin ve Karadeniz'in batı kıyılarının işini sağlamış, dâhili isyanların tenkiline fiilen ve kuvvetle iştirak etmiştir. Maraş ve Gaziantep'te hezimete uğrayan Fransızların, Zonguldak ve Bolu üzerinden Ankara'ya tazyik yapmasına imkân verilmemiştir"⁶⁴.

Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in bölgede görevlendirilmesinden kısa bir süre sonra Bartın ve Havalisi Kuva-yı Milliyesi son derece düzenli bir askerî kuvvet hâline gelmiştir⁶⁵. Nitekim 9 Temmuz 1920 tarihinde dönemin Kastamonu Valisi Cemal Bey tarafından Zonguldak Millî Eğitim Müdürü olarak görevlendirilen Ahmet Talat Onay Bey⁶⁶, 10 Temmuz'da yola çıkarak İnebolu, Amasra ve Bartın'dan geçerek Ağustos 1920'de Çaycuma'ya vasil olmuştur. Onay, Yüzbaşı Cevat Rifat Bey ve birliği hakkında şu bilgileri vermiştir: “Kumandan Cevat Rifat Bey terbiyeli, faal ve sevimli bir gençtir. Nahiyeden şekâvet-i izâle, asayişî îadeye muvaffak olduğu ve nâmûskârâne hareketi şîâr ettiği için bütün halkın şükran ve hürmetini celbe muvaffak olmuştur. Arkadaşları hep terbiyeli ve gayûr gençlerdir”⁶⁷. Yine Onay, bu bölgede Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in gayretleri sonucu tesis edilen askerî birlik ve bu birliğin nizamına ilişkin olarak da şu yorumları yapmıştır: “...efradın elbise ve teçhizatı mükemmel, terbiye-yi askeriyeleri şayan-ı takdir bir

⁶⁴ N. Peker, 1955, s. 194, 195.

⁶⁵ E. Aşçıoğlu, 2001, s. 5.

⁶⁶ Ahmet Talat Onay, 1888 yılında Çankırı'da doğdu. Yüksek Muallim Mektebi'ni bitirdi. Arapça ve Fransızca öğrendi. Kastamonu Lisesi'nde öğretmenlik yaparken eski öğrencilerinin *Açıksöz* gazetesini yayımlamaları üzerine ilk günden gazeteyi benimseyerek çeşitli konularda makale yazmaya başladı. Hem siyasi hem de edebi yazılar yazan Ahmet Talat, İzmir'in işgali sırasında orada bulunduğundan “*İzmir Nasıl İşgal Edildi*” başlıklı bir seri yazısını da yine *Açıksöz*'de yayımladı ve işgalin fecaatini halka anlatmaya çalıştı. Bolu Millî Eğitim Müdürlüğü ve çeşitli dönemlerde milletvekilliği yaptı. 22 Eylül 1955'te vefat etti. Ayrıntılı bilgi için bk. Aziz Demircioğlu, *100 Yıllık Kastamonu Basınında Kim Kimdir 1872-1972*, Doğru Söz Matbaası, Kastamonu, 1980, s. 7, 8; Arslan Tekin, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, 5. Bs., Boğaziçi Yayınları, Ankara, 2012, s. 505.

⁶⁷ Ahmet Talat Onay (Süha Zahir imzasıyla), “Çaycuma Karargâhında”, *Açıksöz*, Numara 75, 2 Eylül 1336, s. 4; Ahmet Talat Onay, *Millî Mücadele Yazıları*, haz. Cemal Kurnaz, Şefika Kurnaz, 2. bs., Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 122.

*hâldedir. Denilebilir ki karargâhta zabitan ve efrad arasında millî nâ-meşhud bir meveddet-i mütekaabile hükümrandır. Askerlerin çarşılarda, kahvelerde oturmamaları için salaştan bir gazino vücuda getirilmiş, inzibatın sıklığı hiçbir uygunsuzluğa meydan vermiyor. Hatta kasabanın bir tabur askerden sanki haberi yok gibi...*⁶⁸. Görünen gerçek o ki Yüzbaşı Cevat Rıfat Bey'in uyguladığı sıkı disiplin çalışmaları ve geliştirdiği akılcı askerî manevralar sayesinde Bartın ve Çaycuma bölgesinde asayiş ve denetim sağlandığı gibi düşman kuvvetlerinin olası saldırı hareketlerine karşı elde düzenli bir birlik de hazır hâle getirilmiş oldu. Diğer taraftan Bolu Ahz-ı Asker Kalem Reisi ve Mevki Komutanı Binbaşı Nihal Bey, 6 Kasım 1920 tarihinde Kastamonu ve Havalisi Komutanı Muhittin Paşa'ya gönderdiği telgrafta, yapmış olduğu teftiş çalışmaları neticesinde "*Bartın ve Havalisi Kuva-yı Milliye Müfrezesi'nin, komutan, subay ve eratının mükemmel ve muntazam*" olduğunu belirtmiştir⁶⁹.

Bolu'daki Mürettep Fırka Komutanı Nazım Bey de Muhittin Paşa'ya gönderdiği 7 Kasım 1920 tarihli telgrafta, Yüzbaşı Cevat Rıfat Komutasındaki bu kuvvetlerin "*iyi bir surette milis, mücehhez, müsellâh ve diğer Kuva-yı Milliye'ye nispeten muntazam olduğunu*" bildirmiştir. Ayrıca yine Nazım Bey, bu birlik hakkında "*...buldukları mahalde kendilerinden istifade mümkündür. Piyadelerinden oldukça dolgun mevcutlu bir piyade taburu, atlılarından da bir süvari takımı teşkili mümkün ve münasiptir*" demiştir⁷⁰. 14 Kasım 1920 tarihinde bu kuvvetler Nazım Bey'in teklifine uygun olarak 1 piyade taburu ile 1 süvari bölüğü şeklinde örgütlenerek Zonguldak Bölge Müfrezesi adını almıştır. Muhittin Paşa'nın emriyle süvari bölüğü 100'ü muharip ve 25'i de hizmetli olmak üzere toplam 125 mevcutlu olarak tanzim edilmiştir⁷¹. Bu şekilde örgütlenen Bartın ve Havalisi Komutanlığı Kuvvetleri,

⁶⁸ Ahmet Talat Onay (Süha Zahir imzasıyla), "Çaycuma Karargâhında", *Açıksöz*, Numara 75, 2 Eylül 1336, s. 4; A. T. Onay, 2004, s. 122.

⁶⁹ A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 60-61, 137-138.

⁷⁰ Konumuzla ilgili olarak Genel Kurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı'nda yaptığımız araştırmalar sırasında üzerinde durulması gereken ilginç bir durumla karşı karşıya geldiğimizi belirtmek durumundayız. Şöyle ki "*Millî Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi*" kitabının yazarı Prof. Dr. Ali Sarıkoyuncu'nun kullanmış olduğu birçok arşiv belgesini yeniden bulmaya çalıştığımızda, bu belgelerin küçümsenemeyecek bir kısmının kurum kataloglarında yer almadığını gördük. Konuyla ilgili olarak birim sorumlularına bu vaziyeti bildirdiğimizde "*kurumun kendi inisiyatifiyle zaman zaman taramalar yaparak bazı önemli arşiv belgelerini gizli hâle getirebildiğini*" belirtmişlerdir. Bu durumda Sarıkoyuncu'nun 1990'lı yılların hemen başında ulaştığı bazı önemli arşiv belgelerini göremediğimizi burada belirtmeliyiz.

⁷¹ ATASE Arşivi, İSH, K. 1065, G. 183, Belge 183-1.

Muhittin Paşa'nın da belirttiği üzere “*kendilerine emniyetle bir vazife-yi harbiye verilebilecek*” bir güce ulaşmıştır. Cevat Rifat Bey, askere girişim gücünün en son inceliklerini göstererek güçlerini büyük bir hızla arttırdı⁷². Yüzbaşı Cevat Rifat Komutasındaki bu kuvvetler, birkaç defa Zonguldak'tan daha güney mıntikalara ilerleme teşebbüsünde bulunan Fransız askerlerinin bu hareketlerine mani olmuştur. Böylece Fransızların Zonguldak ve Bolu üzerinden Ankara'ya tazyik yapmalarının önüne geçilmiştir⁷³. Düzce ayaklanmasının bastırılmasında da görev alan bu müfreze, Millî Hareket'e zarar verebilecek “*her türlü yerli kımlütünun tepesine de şahin gibi iniyordu.*” Bu kuvvetler sayesinde bölgede asayiş tam anlamıyla sağlanabilmiştir⁷⁴. Ayrıca bu Kuva-yı Milliye bölüğü “*Alemdar Gemisi Olayı*”nda⁷⁵ da bir ecnebi müdahalesine ve yardımına fırsat tanımamıştır⁷⁶.

⁷² A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 138.

⁷³ N. Peker, 1955, s. 194, 195.

⁷⁴ Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nın ve özellikle bu kuvvetlerin komutanı Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in eşkiya hareketlerine karşı aldığı önlemler için bk. A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 239.

⁷⁵ “*Alemdar Gemisi Olayı*” hakkında Millî Mücadele yıllarında milis yüzbaşı olarak görev yapan İlyas Sami Kalkavanoğlu, “*Millî Mücadele Hatıralarım*” adlı eserinde şu bilgileri vermiştir: “*Millî Mücadele tarihimizin denizcilik faslında Alemdar Vapurunu'nun başlı başına dillere destan olmuş önemli bir menkıbesi ve mevkii vardır. Cüssesinden beklenmeyecek derecede Anadolu'ya yararlı olacağı düşmanlarca hissedilince, müsadereyi yoluna gidilmek istenen bu tahliye gemisi, İstanbul'da Kuruçeşme önünde demirli bulunduğu sırada içindeki birbirinden yiğit ve vatansever denizcilerden Çarkçı Osman, Lostromo Üsküdarlı Ali, Yağcı Trabzonlu Hikmet, Ateşçi Göreleli Yusuf, Kamarot Erzincanlı Salih ve Serdümen Tirebolulu Recep tarafından aralarında bir tek süvari hatta çarkçıbaşı bulunmamasına rağmen 23 Ocak 1921 gününün gecesi büyük bir cesaretle kaçırılıp ertesi günün sabahı Ereğli Limanı'na ulaştırılmıştı. Bu sırada Kuruçeşme'ye müsadereye gelen Fransızlar, Alemdar'ın yerinde yeller estiğini görünce hayretler içinde ateş püskürerek küplere binmişti. Kuş uçmayacak derecede sıkı bir kontrol altında bulundukları İstanbul Limanı'ndan Alemdar'ın bir anda sır olup gidişini bir türlü onurlarına yediremeyen düşmanlar, gazap ve telaş içinde ne yapacaklarını düşünürlerken, Ereğli Limanı Reisi Nazım Bey de alelacele keyfiyeti bildirdiği Millî Müdafaa Vekâleti'nden aldığı talimatla Alemdar'ın Ereğli'den Trabzon'a gönderilmesi hazırlığına koyulmuş bulunuyordu. Bu hazırlık pek kısa bir zaman içinde tamamlanarak geminin süvariliğine Ereğli'den İsmail Kaptan, ikinci kaptanlığına Bahriye Mülazımı Ali, Çarkçıbaşılığına Beykozlu Yüzbaşı Adil ile on iki cesur ve fedakâr denizci getirilmek suretiyle mürettebat kadrosu ikmal edilen Alemdar, 26/27 Ocak gecesi ışıkları sönmüş bir hâlde Trabzon'a doğru yola çıkarılmıştı. Fakat bu hadiseyi bir izzet-i nefis meselesi telakki ederek behemehâl intikam almak hırsıyla kudurmuş bir vaziyete düşen Fransızların tahrik ettikleri C-27 torpidosu, sahip olduğu süratinden istifade ederek peşine düştüğü Alemdar'ı, Uluca ile Çamlı arasında yakalayıp, Zonguldak Limanı'na götürmeye muvaffak olmuşsa da, yiğit Türk denizcileri düşmanın bu başarısını da burnundan getirmekte gecikmemişlerdir. Şöyle ki Fransızlar pek kıymetli bir ganimet sayarak ele geçirdikleri Alemdar'ı asıl sahiplerine bir daha kaptırmamak kaygısıyla içine yerleştirdikleri Tilly isminde bir yüzbaşı komutasındaki*

Zonguldak ve havalisinde başarılı hizmetler veren bu millî kuvvetin, 173 kişilik bir bölüğü 2 Nisan 1921 tarihinde Kastamonu'ya nakledilmiştir⁷⁷. Geride kalan diğer kısmı da Fransızların, 21 Haziran 1921 tarihinde Zonguldak ve civarını tahliye etmesi üzerine Batı Cephesi emrine verilmiştir.

*beş kişilik müfrezeye ile 28 Ocak'ta aynı torpidonun muhafazasında Zonguldak'tan İstanbul'a sevk ederken Ereğli önlerine varışlarında torpidonun geride kalışından istifade eden Çarkçıbaşı Adil Bey'in emriyle harekete geçen bütün Türk denizcilerinin bir anda Tilly ve müfrezesinin silahlarını alıp cümlesini kaskıvrak bağlayıp hapsedişleri karşısında, bunlar neye uğradıklarını bilememişlerdir. Bu suretle tekrar hâkimiyeti ele alan Türk denizcileri Alemdar'ı olanca süratiyle Ereğli Limanı'na götürmeye başlamışlardır. Alemdar'ın rotasını değiştirerek Ereğli'ye doğru seyir başladığını uzaktan gören torpido da içerde olup biteni tahmin etmiş olmalı ki hemen olanca süratiyle Alemdar'ın üstüne gelmiştir. İşte bu esnada Karadeniz'in, Türk'ün nice şehâmetlerine şahit olmuş bu kıyası, hadd-i zâtında ötekilerle mukayese edilemeyecek derecede küçük olmakla beraber, o günlerin durumuna göre manası büyük olan yeni bir şecaat ve şehâmete sahne olmuştur. Ellerini kollarını bağlayıp kamaraya tıktıkları Fransızların mavzer ve tabancalarını kapatan Türk denizciler, saldıran torpidodakilerle çarpışa çarpışa mükemmel müdafaa ile Alemdar'ı düşmana kaptırmayarak Ereğli Limanı'na sokmaya muvaffak olmuşlardır. Bu kadar emek ve bunca kuvvete rağmen, bir avuç Türk'le başa çıkamayışın verdiği hinc ve azapla tekrar neye uğradıklarını bilemeyen Fransızlar, son bir gayretle saldıırırken vak'a mahalline yakın olan Baba Burnu'ndaki müfrezesiyle bekleyen İpsiz Recep Reis'in ani bir yayılım ateşine maruz kalınca bütünüyle şaşkına dönmüşlerdir. Hele durumu görerek hemen yirmi silahlısı ile İpsiz Recep Reisi takviyeye koşan Ereğli Limanı Çavuşu İhsan Akman da olanca kuvvetiyle ateşe iştirak edince Fransızlar kudurmuş bir hâlde tam üç saat, şiddetle savaşmak zorunda kalmalarına rağmen hiçbir netice alamayarak Alemdar'ı terk edip kaçmaktan başka çare bulamamışlardır. Bu çarpışmada Fransız torpidosu üç ölü ve üç yaralı vermiş, Alemdar'da da iki yaralı ile Serdümen Recep Dayı şehit olmuştur. Alemdar'daki Fransız esirleri, hâdiseyi müteakip taraflar arasında yapılan mütareke gereğince, Fransızların Zonguldak havalisinden çekilmeleri şartıyla silahsız olarak serbest bırakılmışlardır. Bu şanlı gazânın hedefi olan Alemdar ise Bahriye Dairemizin teşebbüsüyle hemen harekete geçirilince, Karadeniz Bahriye Müfrezesi'nin en faal bir unsuru hâlinde, Millî Mücadele'nin sonuna kadar durup dinlenmeden Anadolu'ya silah ve mühimmat taşıyarak cepheleri besleme vazifesini başarı ile yapıp, harp tarihimizdeki müstesna yerini bihakkın ihrâz etmiştir.” İlyas Sami Kalkavanoğlu, *Millî Mücadele Hatıralarım*, Ekicigil Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1957, s. 77-79. Yine konuyla ilgili olarak daha farklı bir kaynak için bk. M. Celaleddin Orhan, *Askerlik Hatıralarım*, Deniz Basımevi, İstanbul, 1982, s. 59-66. İpsiz Recep adlı zatın “Alemdar Gemisi Olayı”nda oynadığı rol ve Millî Mücadele yıllarında gerçekleştirdiği diğer faaliyetler hakkında daha ayrıntılı bilgiyi ulaşmak için bk. R. Apak, 1990, s. 174-176. İpsiz Recep'in hayatı ve Millî Mücadele'deki faaliyetleri için bk. Süleyman Kazmaz, *Millî Mücadele'de İpsiz Recep ve Rizeli Gönüllüler*, Türk Halk Kültürü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Ankara, 1996.*

⁷⁶ Kastamonu Mintka Komutanlığı, Erkân-ı Hârbiye Umûmiye Reisliği'ne gönderdiği 2/3 Ağustos 1920 tarihli telgrafta “Çaycuma'daki Cevat Rifat'ın Millî Müfrezesi'nin Düzce'ye hareket ettiği” bildirilmektedir. Bk. ATASE Arşivi, İŞH, K. 591, G. 202, Belge 202-2.

⁷⁷ C. R. Atılhan, 2015, s. 92-105.

Bu gelişmelerin akabinde bu birliğin komutanı Yüzbaşı Cevat Rifat Bey de Ankara'ya hareket etmiştir⁷⁸.

Bartın'da bu çeşit askerî ve siyasi faaliyetler gerçekleşirken sahilde bulunması hasebiyle Amasra'da da Millî Mücadele döneminde birçok önemli hadise cereyan etmiştir. Bartın'ı, boğaz mıntıkası dışında denize bağlayan ikinci önemli kapı olan Amasra'da, Millî Mücadele yıllarında Karadeniz'de yaşanan gelişmelerin gereklerine göre bahriye bataryası, deniz tayyare istasyonu ve bahriye komutanlığı teşkil edilmiştir. Çünkü Amasra çok önemli bir ikmal noktası olduğu gibi aynı zamanda yabancı ülkelerin sık sık denetime tabi tutmak istedikleri bir coğrafyaydı. Bu coğrafyada kontrolün kaybedilmesi demek hem İnebolu-İstanbul yolu güzergâhının tehlikeye girmesi hem de ikmal noktası bağlamında bu limandan gerektiği gibi faydalanamamak demektir. Millî Mücadele yıllarında Trabzon ve Akçakoca arasında gerçekleştirilen nakliyat faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde devam ettirilebilmesi için gemilerin gerektiğinde sığınabilecekleri ve korunabilecekleri güvenli bir limana ihtiyaç duyulmuştur. Bu iş için uygun görülen Amasra, Mayıs 1921'den itibaren savunma açısında güçlendirilmeye çalışılmıştır. İlk adımda Amasra Kalesi'ne 2 adet 120 mm'lik top yerleştirilmiştir. Aralık 1921'de 2 adet 47 mm'lik gemi topu getirilmiştir. Kaledeki tahkimat Temmuz 1922'de Rusya'dan getirilen 2 adet 150/45 mm'lik gemi topu ve İstanbul'dan gönderilen 2 adet 350 mm'lik ışıldaklarla daha da kuvvetlendirilmiştir. Başlangıçta Kastamonu ve Havalisi Komutanlığı'na bağlı olarak hizmetlerini sürdüren bu batarya, Ocak 1922'de Amasra Bahriye Komutanlığı'na bağlanmıştır. Amasra'nın 150 mm'lik gemi toplarından biri, o sırada Samsun'a gelmiş olan aynı çapta bir gemi topunun eşi olması hasebiyle bu limana sevk edilmiştir. Bu nedenle Amasra bir müddet tek 150 mm'lik topla yetinmiştir. İzmir'in geri alınmasını müteakiben bu top da 47 mm'liklerle birlikte oraya gönderilince, Amasra'nın savunmasında kullanılmak üzere iki adet 75 mm'lik top bölgeye tahsis edilmiştir⁷⁹. Bu şekilde 4 adet kara ve 4 adet gemi topuyla kuvvetlendirilen Amasra, bir müstahkem mevki hâline getirilmiştir. 2 Ocak 1922'de Ukrayna Yüksek Heyeti ile Ankara Hükümeti arasında yapılan görüşmeler neticesinde Sivastopol ve Amasra arasında nakliyat faaliyetleri gerçekleştirilmesi karara

⁷⁸ A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 139, 176.

⁷⁹ *Türk İstiklâl Harbi-Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*, Cilt V, Genel Kurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, Ankara, 1964, s. 31, 32.

bağlanmıştı. Hiç şüphe yok ki bu kararın alınmasında Amasra'nın lüzum hâsıl olduğunda bir sığınma limanı hâline gelebilmesi, Rusya'dan o tarihe kadar gelmiş olan ve ilerleyen günlerde gelmesi planlanan mayınların burada depolanması ve bölgede bir Tayyare İstasyonu'nun kurulması gibi hususların etkili olduğu belirtilmelidir⁸⁰. Bu nedendir ki Bahriye Dairesi, 1922 başında Amasra'da bir Bahriye Komutanlığı kurulması için Millî Müdafaa Vekâlet'ine resmî başvuruda bulunmuştur. Söz konusu teklifin Erkân-ı Hârbiye-yi Umûmiye Reisliği tarafından uygun görülmesiyle Ocak 1922'de komutanlık faaliyet geçirilmiştir. Bu komutanlık, Ereğli Nakliyat Komutanlığı'nın, Amasra'ya taşınması ve Amasra Bahriye Bataryası'nın bu komutanlığa bağlanmasıyla kısa zamanda teşekkülünü gerçekleştirdi. Amasra'ya gelecek gemilerin sevk ve idaresini gerçekleştirecek olan bu komutanlığın başına Ereğli Nakliyat Komutanı Binbaşı Hulusi Bey getirilmiştir. Bir komutanlık karargâhı binası, bir mayın deposu, bir yakıt deposu, bir batarya, bir uçak istasyonu bir atölye ve kurulmakta olan bir telsiz istasyonunu ihtiva eden bu komutanlığın emrinde ayrıca 1 ve 2 numaralı motor gambotlar ile Alemdar gemisi, Keşşaf motoru, Sinop motoru ve İnönü motoru yer almıştır⁸¹. Millî Mücadele yıllarında Amasra'da teşkil edilen kuruluşlardan bir diğeri de Amasra Deniz Tayyare İstasyonu'dur. Bu istasyonun, I. Dünya Savaşı'nın deniz havacılarından Güverte Binbaşı Savmi Bey'in, Kasım 1921 tarihli müracaatı üzerine, faaliyete geçmesi uygun görülmüştür. Savmi Bey havacılığa istekli iki güverte ve iki makine teğmeni ile birlikte Muavenet-i Bahriye Heyeti tarafından İnebolu'ya gönderilen üç deniz tayyaresini yükleyerek Aralık 1921'de Amasra'ya getirmiştir⁸². Bundan sonra bu beş kişilik ekip hemen çalışmalara başlamıştır. I. Dünya Savaşı'ndan geriye kalan bu eski tayyareler beş aylık bir çalışma sonucunda çalışır hâle getirilmiştir. Böylece Batı Karadeniz'de gerçekleşen nakliyat faaliyetlerini korumak, keşif yapmak ve gerekli görülmesi durumunda saldırı görevini yerine getirmek üzere teşkil edilen bu istasyon, tam anlamıyla Haziran 1922'de faaliyete geçmiştir⁸³. Söz konusu tayyareler eski olması hasebiyle beklenen sonuçları

⁸⁰ Şahin Vapuru Novrosiski'den 200 adet rakkaslı mayın ve iki adet 150/45 mm'lik gemi topu getirmişti. Bk. *Türk İstiklâl Harbi-Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*, Cilt V, s. 65.

⁸¹ *Türk İstiklâl Harbi-Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*, Cilt V, s. 65, 66.

⁸² *Türk İstiklâl Harbi-Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*, Cilt V, s. 32.

⁸³ İlk aktif tecrübe olarak, 3 Temmuz 1922'de doğu yönünde seyretmekte olan panter sınıfı bir Yunan muhribine taarruz amacıyla havalanan tayyare, hedefine görüş mesafesinin kısıtlı olması hasebiyle sonucu takip edilemeyen 6 adet bomba attıktan sonra arıza yaparak zorunlu

verememiştir. Bununla birlikte sınırlı kapasitelerine rağmen düşman askeri üzerinde psikolojik tesir yaratmış olmaları muhtemeldir⁸⁴.

Bartın Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti

Mondros Mütarekesi'nden sonraki süreçte bütün Anadolu sahasında olduğu gibi Bartın ve Zonguldak yörelerinde de I. Dünya Savaşı'nın getirdiği yorgunluk hâkimdi. Halkın düşmana karşı mukavemet edecek gücü kalmamıştı. Bununla birlikte I. Dünya Savaşı sonrasında artık savaşın bir an önce bitirilip derhal sulh dönemine geçilmesi arzusunda bulunan Türk milleti ilerleyen dönemlerde, hakiki manada bir sulh döneminin memlekete gelebilmesi için topyekûn bütün ulusun yeniden bir harp sürecinden geçmesi gerektiğini anlayacaktı. Nitekim özellikle Mondros Mütarekesi'nden sonra özellikle Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in Bartın ve Havalisi Kuva-yı Milliye Kumandanı unvanıyla göreve başlaması ve kısa sürede bu birliği Batı Karadeniz bölgesinin en seçkin birliklerinden biri hâline getirerek düşmana karşı çok büyük başarılar kazanmaya başlamasıyla birlikte, yöre halkının da özellikle bölgenin ileri gelenlerinin gayretleri sayesinde, var gücüyle Millî Hareket'e destek olmaya başladığı müşahede edilmiştir⁸⁵. Bölgede özellikle halkın örgütlenmesi, bilinçlendirilmesi, her çeşit yeni gelişmeden haberdar edilmesi ve Mustafa Kemal Paşa önderliğinde gelişen Millî Hareket'le bağlantısının sağlanabilmesi gibi hususlar göz önüne alınarak Bartınlı bütün yurtseverleri,⁸⁶ bir millî mukavemet çatısı altında birleştirmek amacıyla Bartın Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti⁸⁷ teşkil edilmiştir⁸⁸.

bir iniş gerçekleştirmiştir. 16 Temmuz 1922'de bir diğer tayyare Cide'ye kadar bir deneme uçuşu gerçekleştirmiş ve 8 Ağustos 1922'de de Kefken'e kadar bir keşif uçuşu yapmıştır. 26 Eylül 1922'de batı yönünde seyreden bir başka tayyare Sakarya ağzına mecburi iniş yapmıştır. Bu tayyare 13 Ekim 1922'de Akçakoca'ya 20 mayın götürmüş olan Şahin Vapuru tarafından Amasra'ya getirilmiştir. I. Dünya Savaşı yıllarında çok fazla kullanılmış olan bu tayyarelerin onarılmaya çalışılmasına rağmen faydalı olamayacakları edinilen tecrübelerden sonra ortaya çıkmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. *Türk İstiklâl Harbi-Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*, Cilt V, s. 68.

⁸⁴ *Türk İstiklâl Harbi-Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*, Cilt V, s. 32, 68.

⁸⁵ C. R. Atılhan, 2015, s. 10-17.

⁸⁶ Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşundan önceki ve sonraki yıllarda birçok Bartınlı, gönüllü olarak silahlanarak çeteler teşekkül ettirmiş ve yaptıkları çalışmalarla Türk insanının Millî Mücadele hareketine katkı sağlamıştır. Bk. E. Aşçıoğlu, 1970, s. 24.

⁸⁷ Bartın merkezde ulusal dava için faaliyet gösteren yurtseverlerin yanı sıra yine Bartın'a bağlı nahiy ve köylerde Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti şubelerinin açılabilmesi için çalışan vatanseverler de bulunmaktaydı. Nitekim Temmuz 1919'da Ulus Nahiy Müdürlüğü sıfatıyla Bartın sınırları içinde memuriyet yapmaya başlayan Tahir Karaoğuz, Ulus ve köylerinde

Mondros Mütarekesi’nin akabinde Zonguldak’a, Fransızlar tarafından 8 Mart 1919 asker çıkarılmasının ardından, Bartın sahillerinin de İtilaf Devletleri gemilerinin tehdidi altına girmesi, bölge halkını derin bir teessüre ve kedere sevk etmiştir⁸⁹. Bununla birlikte dönemin karanlık iklimi içerisinde bölgeyi idare eden mülki erkânın da memleketin dâhilinde yaşanan gelişmeler çerçevesinde bazı ciddi kararlar aldığı görülmüştür. Öyle ki Bolu Mutasarrıflığı, 22 Eylül 1919 tarihinde İstanbul Hükümeti ile olan bütün münasebetlerini kesmiştir. Yörenin en büyük idari mekanizması olan Kastamonu Valiliği ise daha ilk filizlenme aşamalarından itibaren Millî Mücadele saflarında yer almıştır. Diğer taraftan Bartın’da bulunan vatanseverler, Samancıoğlu Galip Bey başkanlığında Temmuz 1918’de kurdukları *İlim ve İrfan Derneği* etrafında yoğun bir örgütlenme çabası içine girmişlerdir⁹⁰. 1918 yılında kurulan bu mühim derneğin diğer yönetim kurulu üyeleri şu isimlerden oluşmaktaydı: II. Başkan Avukat Hasan Bey, Aza Doktor Cevdet Bey, Aza Komisyoncu Şükrü Efendi ve Veznedar Tüccardan Ünyelizade Kazım Efendi⁹¹. 1920 Temmuz’unda *Bartın İlim ve İrfan Derneği*’nin ikinci yıla başlaması nedeniyle bir tören düzenlenmiştir. Nitekim bu dönemde Kuzey Batı Anadolu’nun en önemli basın-yayın organı olarak ön plana çıkan ve Kastamonu gibi o devrede İstanbul Hükümeti’nin tesiri altında bulunan bir şehirde, Erzurum Kongresi’nin toplanmasından 37 gün önce Millî Mücadele’nin sesini duyurmaya çalışan⁹² *Açıksöz*⁹³ gazetesinde imzasız olarak

Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti’nin şubeleri açarak Millî Mücadele’ye gerekli olan yardımın temin edilebilmesi için halkı örgütlemiştir. Bk. D. Karaoğuz, 2011, s. 56. Tahir Karaoğuz 1898 yılında Safranbolu’da doğdu. Kastamonu Lisesi’ni bitirdi. Lise öğrencisi iken 1913 yılında Kastamonu’da yayımlanan *Koroğlu* gazetesinde şiirler yayımladı. İlerleyen yıllarda *Açıksöz* gazetesinde makaleler kaleme aldı. Nahiye müdürlüğü yaptı. Zonguldak’ta bir matbaa kurarak *Doğu* gazetesini neşretti. Daha sonra İstanbul’a yerleşti. A. Tekin, 2012, s. 378, 379; A. Demircioğlu, 1980, s. 59.

⁸⁸ Talip Yel ve bşk., 1999, s. 26.

⁸⁹ ATASE Arşivi, İSH, K. 583, G. 143, Belge 143-1; ATASE Arşivi, İSH, K. 583, G. 143, Belge 143-2; ATASE Arşivi, İSH, K. 1064, G. 21, Belge 21-2.

⁹⁰ E. Aşçıoğlu, 2014, s. 68, 69.

⁹¹ A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 119.

⁹² Ali Sarıkoyuncu, “Zonguldak ve Çevresinde Müdafaa-yı Hukuk Çalışmaları”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 3, Sayı 9, Ankara, 1992, s. 38-41.

⁹³ *Açıksöz* gazetesini, 15 Haziran 1919’da Kastamonu’da, Ahmet Hamdi, Hüsnü Açıksöz, Tahir Karaoğuz tarafından günlük olarak çıkarılmıştır. Yazı kadrosunda İsmail Hakkı (Uzunçarşılı), Mehmet Akif (Ersoy), Hasan Fehmi (Turgal), İsmail Habib (Sevük) yer almıştır. Kastamonu Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti’nin yayın organı olan bu gazete aynı zamanda Kuzey Batı Anadolu’nun en etkili yayın organı konumundaydı. İnönü Zafêrleri ve Sakarya Meydan

neşredilen ve 23-24 Temmuz 1920 tarihleri arasında yaşanan olayları konu alan “*Bartın’da Gördüklerim-I*”⁹⁴ başlıklı yazıda *Bartın İlim ve İrfan*

Muharebesi hakkında günlük bilgi veren gazete, Yunan taarruzunu kınamış ve halkın maneviyatını yükseltecek yazılara, sütunlarında yer vermiştir. Yayın hayatı 1932 yılına kadar süren gazete, 1937 yılından itibaren *Doğru Söz* adı altında yayımlanmıştır. *Açıksöz* gazetesinin 1920, 1921 ve 1922 yıllarında dağıtım sahası çok genişlemiş olup tirajı da 1500’ü geçmiştir. *Açıksöz* gazetesinin Zonguldak ve İnebolu muhabirleri İstanbul haberlerini; Ankara muhabiri de Ankara haberlerini vermiştir. Türkiye ile ilgili dış haberleri de aynı yolla elde etmekte olan gazete bu konuda, fazla olmamakla birlikte yabancı gazetelerden de yararlanmaktaydı. Dış haberlere karşı gösterilen tepki bakımından son derece önemli olan bir gazeteydi. *Açıksöz* gazetesinin yayın hayatına başlaması ve gelişimi hakkında çok daha ayrıntılı bilgi için bk. İzzet Öztoprak, *Kurtuluş Savaşı’nda Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1981, s. 10, 11; E. Semih Yalçın, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I Kaynaklar*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2004, s. 179, 180; D. Karaoğuz, 2011, s. 39-43.

⁹⁴ “*Bartın’da Gördüklerim-I*” adıyla *Açıksöz* gazetesinde neşredilen, 1920 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında Bartın’da cereyan eden olaylar hakkında son derece önemli bilgiler veren bu makalenin kim tarafından kaleme alındığının tespiti hususu, bu makale çalışmasının haricinde ayrıca bir araştırma konusudur. Şöyle ki Prof. Dr. Ali Sarıkoyuncu, “*Bartın’da Gördüklerim-I*” başlıklı yazının Tahir Karaoğuz’a ait olduğunu belirtmiştir. Bk. A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 314. Bununla birlikte bu makalenin sonunda yer alan “24 Temmuz”, “Bartın” ve “...” ibareleri haricinde başka hiçbir ifadeyle karşılaşılmamıştır. Bk. *Açıksöz*, “*Bartın’da Gördüklerim-I*”, Numara 71, 16 Ağustos 1336, s. 4. Yine yazının içeriği irdelendiğinde yazının muharririnin, kendisiyle ilgili herhangi bir bilgi vermediği de görülmektedir. Bu makalenin muharririnin tespiti hususunda ileri sürülen bir diğer görüş de, Ahmet Talat Onay’a ait olduğu iddiası noktasında toplanmaktadır. Çünkü Onay, 9 Temmuz 1920 tarihinde dönemin Kastamonu Valisi Cemal Bey tarafından terfi ettirilmek suretiyle Zonguldak Millî Eğitim Müdürü olarak atanmıştır. Ahmet Talat Onay Bey, 10 Temmuz 1920’de Kastamonu’dan yola çıkarak önce İnebolu’ya oradan 20 Temmuz 1920’de Amasra’ya ve Bartın’a daha sonradan Ağustos 1920’de Çaycuma’ya ulaşmıştır. Bk. Ahmet Talat Onay (Süha Zahir imzasıyla), “Çaycuma Karargâhında”, *Açıksöz*, Numara 75, 2 Eylül 1336, s. 4; A. T. Onay, 2004, s. 109-123. Buradan hareketle bir görüşe göre yazı imzasız olarak neşredilmekle birlikte, Ahmet Talat Onay’ın Kastamonu’dan, Zonguldak’a gidişi esnasında Amasra’dan sonra Bartın’a da uğraması hasebiyle onun tarafından yazılmıştır. Kronolojik olarak ele alındığında ve ilk tahlilde bu görüş hakikaten yabana atılabilecek bir değerlendirme değildir. Bununla birlikte; 20 Temmuz 1920’de İnebolu’dan Amasra’ya gelen Onay, buradan Bartın yönüne ayrılışı hususunda şu bilgileri vermiştir: “...*Yatsıya doğru otuz senedir tamir görmediği hâlde mükemmelliğini muhafaza eden şose üzerinde kıvılcımlar bırakarak ilerliyorduk. Arkada kalan ben, Doktor Talat Bey’le İsmail Hakkı Efendi ve birkaç süvari idik...*” Bk. A. T. Onay, 2004, s. 120. Görüldüğü üzere Onay ve arkadaşları şose vasıtasıyla Bartın istikametinde ilerlemişlerdir. Bir diğer ifadeyle Bartın’a kara yoluyla gitmişlerdir. Öte yandan tartışma konumuz olan “*Bartın’da Gördüklerim-I*” başlıklı yazının, gazetenin 3. sayfasının 1. sütununun ortalarında yer alan bölümünde şu bilgilere yer verilmiştir: “22 Temmuz... *Güneş nokta-yı zevalden bir nâr müzâb döküyor. Dünden beri çılgınca kükreyen deniz teskin-i gayza çalışıyor. Her türlü rüzgâra açık bulunan ve bilhassa poyraz, batı ve karayel rüzgârlarının şiddetli zamanlarında her sene bir hayli merâkib-i bahriyeyi ka’r- bî-pâyâmna çeken Zonguldak Limanı’nda bugün bir fevkaladelik vardı. Küçük merâkib-i bahriye sahile çekiliyor, gemilerdeki keresteler denize atılıyor ve limanın soğuk su cihetinde büyük bir*

Derneği'nin faaliyetlerinden şu şekilde bahsedilmektedir: "...Sonra Bartın İlim ve İrfan Derneği'nin ikinci sene-yi devriyesi merasimi yapıldı. Bartın gençlerinden teşekkül eden cemiyet namına Doktor Cevdet Bey, cemiyetin maksat ve gaye-yi teşekkülünü izâh ve memleketin hayat-ı irfanı namına birçok şeyler vaat etti. Azası meyanında bir ahenk ve iktiran vücuda getirerek ictimâî bir hayat tesisine çalışmayı ve bunun için de bir kütüphanede toplanarak ilmi, fenni, içtimai, münakaşalar, musâhabeler tertip ve terbiye-yi milliyenin inkişafına hizmet etmeyi ve köylünün bütün dertlerini teşrih, ruhen ve cismen tedavisine çalışmayı gaye edinen dernek ikinci sene-yi hayatı için daha ziyade faaliyet göstermek azmini besliyor. Hepsi de faal ve güzide gençlerden mürekkep olan derneğin azası Kaymakam Hüsnü Bey'den gördükleri müzâheret-i şükür ile karşıladılar ve gençliğin hâmi-yi muazzam feyyâzı olan Kastamonu Valisi Cemal Bey Efendi Hazretleri'nin riyâset-i fahriyeyi lâtiften kabul buyurması hususuna tavassut etmesini rica ettiler. Kaymakam Bey, gençliğin bu samimi tezâhürâtından memnun kalarak her türlü muâveneti âtiyen de ifaya amade olduğunu ve bunu bir reis-i hükümet haysiyetiyle değil, gençliğe ruhen merbut olduğu için vaat ettiğini beyan ve Zât-ı Sâmi-yi Vilâyetpenâhı nezdinde istirhamda bulunacağını vaat ettiler. Yeşil ve kırmızı kurdelelerden ihzâr edilmiş olan rozetler bütün hâzırûnun sinesine iliştirildi. Bu iki rengin ifhâm ettiği mânâ ne kadar derindir!..."⁹⁵. Nitekim Kaymakam Hüsnü Bey'in müracaatı sonucunda dönemin Kastamonu Valisi Cemal Bey bu derneğin fahri reisliğini kabul etmiştir. Bartın İlim ve

Yunan şilebinin büyük ber-tarafa ile kumlar üzerine düştüğü görülüyordu. Bartın'dan beni almak için gelmiş olan gemi, motorlu küçük bir yelken gemisiydi..." Bk. "Bartın'da Gördüklerim-1", Numara 71, 16 Ağustos 1336, s. 3. Makalenin içerisinde geçen bu bilgilere göre makalenin yazarı Amasra yönünden gelen biri değil, Zonguldak'tan küçük motorlu bir yelkenliyle Bartın'a hareket üzere olan bir başka şahıstır. Yine aynı yazının 4. sayfasında şu bilgiler verilmektedir: "Berây teftiş Bartın'a gelmiş olan Zonguldak Maarif Müdürü Talat Bey'e bu millî kuvvetin kumandanı, Kastamonu İdadisi'nin yetiştirdiği güzide gençlerden Bartınlı Galip Bey'i takdim ve efradın teşhizat ve teslihatı, adet ve hidemâtu hakkında malumat ita buyurdular." "Bartın'da Gördüklerim-1", Numara 71, 16 Ağustos 1336, s. 4. Dolayısıyla bu ifadelerde yer alan bilgilere göre makale yazarının Ahmet Talat Onay olmadığı kesin olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak Prof. Dr. Ali Sarıkoyuncu'nun ifade ettiği gibi bu makalenin yazarının Tahir Karaoğuz'un olduğuna dair kesin bir tespit bulunmak da mümkün görünmemektedir. Yazının tespit edilebilmesi için dil ve üslup özellikleri başta olmak üzere bu dönemde bölgeyle ilgili olarak yayın yapan bütün basın-yayın organlarının titizlikle incelenmesi ve buralarda geçen bilgilerin karşılaştırmalı olarak analizlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere bu inceleme bir başka araştırmamanın konusudur.

⁹⁵ Açıksoz, "Bartın'da Gördüklerim-1", Numara 71, 16 Ağustos 1336, s. 3, 4.

İrfan Derneği, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinin yanı sıra Müdafaa-yı Hukuk gayeleri istikametinde de çalışmaktan geri durmamıştır⁹⁶. Nitekim bu çalışmaların da etkisiyle Bartın halkı ve özellikle de Bartınlı yurtsever gençler Millî Mücadele lehinde daha derinden bilinçlenmeye başlamış, maddi ve manevi imkânlar çerçevesinde bu hareketi desteklemiştir⁹⁷.

İlerleyen günlerde Bartın ve civar memleketlerde İstanbul Hükümeti'nin tesir ve nüfuzu ortadan kalkmaya başlamıştır. Nitekim ülke dâhilinde yaşanan gelişmelerin ve Mustafa Kemal Paşa liderliğinde her geçen gün güçlenen Millî Hareket'in bütün yurdu tesiri almaya başlamasını müteakip 26 Eylül 1919 tarihinde Bartın halkının önde gelen zevatından Belediye Başkanı Ziya Efendi, Müftü Rıfat Efendi ve Rum Reisi Gavril Efendi, Heyet-i Temsiliye Başkanlığı'na çektikleri bir telgrafla Millî Mücadele tarafında yer aldıklarını resmen beyan etmişlerdir. Heyet-i Temsiliye başkanı Mustafa Kemal Paşa da bu telgrafa Bartın Belediye Başkanlığı'na gönderdiği 30 Eylül 1919 tarihli telgrafıyla cevap vermiştir. Paşa, bu telgrafında Ferit Paşa Hükümeti aleyhinde gösterilen tepkiden dolayı teşekkür ettikten sonra, Teşkilat-ı Milliye'nin Bartın'da da kurulmasını istemiştir⁹⁸. Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın bu direktifi üzerine Bartın halkının çoğunluğunun desteğiyle birlikte Bartın Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti, 16 Ekim 1919 tarihinde faaliyete geçti. Cemiyet, teşkil edilen geçici idare heyeti yönetiminde çalışmalara başladı. Yine 16 Ekim 1919 tarihinde Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya, Teşkilat-ı Milliye'nin, direktifleri doğrultusunda kurulduğu ve çalışmalara başladığı bildirildi. Heyet Reisi Muvakkatesi Tahsin imzasını taşıyan, Sivas Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Riyaseti'ne hitabı ile başlayan bu telgrafta “*Kazamızda Cemiyetin Heyet-i İdare-yi Muvakkatesi'ni teşkil ediyoruz*” denilmekteydi⁹⁹. Mustafa Kemal Paşa da aynı tarihte Bartın Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti İdaresi Riyaseti'ne hitaben çekmiş olduğu telgrafında “*Kazanızca teşkil-i iş'ar buyurulan Heyet-i İdareye muvaffakiyetler temenni etmekteyiz efenim*” diyerek cemiyetin yönetim kuruluna başarılar dilemişti¹⁰⁰.

⁹⁶ Hüsnü Açıközcü, *İstiklâl Harbinde Kastamonu*, Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu, 1933, s. 80, 81.

⁹⁷ *Açıköz*, “Bartın'da Gördüklerim-1”, Numara 71, 16 Ağustos 1336, s. 4.

⁹⁸ A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 120.

⁹⁹ ATASE Atatürk Arşivi, KL:2, D:1335/3-2, Belge 75.

¹⁰⁰ ATASE Atatürk Arşivi, KL:2, D:1335/3-2, Belge 75-1.

Bu şekilde başlangıçta geçici idare heyeti yönetiminde çalışmalara başlayan Bartın Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti’nin daha sonraki idari teşkilatı şu isimlerden oluşmuştur: Başkan Yusuf Ziya (Özençi) Bey, Karakaşoğlu Rahmi Bey, Yirmibeşoğlu Hasan Bey, Müftü Hacı Rıfat Efendi,¹⁰¹ Hacı Arif Kaptan, Samancıoğlu Hüseyin Efendi, Paşa Mehmetoğlu Mustafa Bey, Fırıncıoğlu İbrahim Fuat Bey, İnce Alemdarzâde Halil Bey, Paşa Mehmetoğlu Mustafa Bey, Aşçıoğlu Hasan Kaptan ve Hacı Balıkzâde Hacı Mehmet Efendi. Bu kuruculardan sonra cemiyete daha birçok iltihaklar olmuş, bütün eşrafi ve halkıyla Bartın, Millî Mücadele’yi gönülden desteklemiştir. Cemiyet, resmî olarak Bartın Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti adını 18 Ocak 1920 tarihinde almıştır¹⁰². Nitekim bu cemiyetin tam anlamıyla teşkil edilmesini müteakip cemiyet ileri gelenleri Amasra ve Kurucaşile’ye de talimat göndererek bundan böyle heyetin buyruklarına göre hareket edilmesini talep etmişlerdir. Bu talimat doğrultusunda Amasra Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Alemdarzâde Nuri Efendi’nin başkanlığında kurulmuştur. Nuri Efendi Ankara’dan gelen ayrı bir emir uyarınca kendi imzasıyla İstanbul Hükümeti’ne, İstanbul’daki büyük devletlerin elçiliklerine ve *İkdam* gazetesine “*Amasra’nın Anadolu’nun ayrılmaz bir parçası*” olduğunu beyan eden bir telgraf çekmiştir. Yine Kurucaşile’de 1920 yılında Ali Efendi ve Nuri Efendi’nin önderliğinde Kurucaşile Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti de vücuda getirilmiştir¹⁰³.

Bartın şehrinde Millî Mücadele lehinde bu gibi çok önemli gelişmeler olmasına rağmen halkın bir kısmı İstanbul Hükümeti ile hâlâ ilişki içerisinde bulunmaya devam ediyordu. Bartın halkını tekrar İstanbul’a bağlamaya çalışan, Millî Hareket’le bağlantısını kesmeye uğraşan hiç olmazsa halk arasında kargaşa yaratmaya kalkışan kimseler ve gruplar da mevcuttu. Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nın bölge sorumluları ve Yüzbaşı Cevat Rıfat Bey’in bölgeye gelip yönetime hâkim olmasından önce kazada kaymakamlık görevini yürüten Durmuş Bey’in menfi hareket ve davranışları, tamamen Millî

¹⁰¹ Millî Mücadele yıllarında Mustafa Kemal Paşa önderliğinde gelişen millî harekete karşı İstanbul Hükümetleri’nin yönlendirmeleri çerçevesinde muhalif davranışlarda bulunup bu hareketin gelişmemesi için çaba gösteren din adamları olduğu gibi daha ilk günlerden itibaren ulusal davaya inanıp millî kurtuluşun sağlanabilmesi için büyük çabalar içerisine girmiş olan çok sayıda din adamı da vardır. Bu hususta teferruatlı malumata müracaat etmek için bk. Ali Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele’de Din Adamları*, Cilt 1, 5. bs., Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2007, s. 26; Ali Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele’de Din Adamları*, Cilt 2, 4. bs., Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2007, s. 1-443.

¹⁰² E. Aşçıoğlu, 1970, s. 24; T. Yel ve bşk., 1999, s. 26; N. Sakaoğlu, 1987, s. 165, 166.

¹⁰³ T. Yel ve bşk., 1999, s. 26; N. Sakaoğlu, 1987, s. 166.

Hareket'in önünü kesmek için yapılan çalışmalardan¹⁰⁴. Bu açıdan bakıldığında kuruluş günlerinde Bartın Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti muhtelif müşkülâtlarla karşı karşıya gelmiştir. Fakat cemiyetin bu sıkıntılı günleri çok fazla uzun sürmemiştir. Yukarıdaki bölümlerde de değinildiği üzere Kastamonu ve Havalisi Komutanı Muhittin Paşa'nın emriyle Yüzbaşı Cevat Rifat Bey, Bartın ve Havalisi Komutanı sıfatıyla 1 Haziran 1920 tarihinde kuvvetleri ile birlikte Bartın'a gelerek Kuva-yı Milliye taraftarı Hüsnü Bey'i, şehre kaymakam olarak atamıştır. Eski Kaymakam Durmuş Bey, Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in kuvvetleri Bartın'a gelmeden önce ihtiyaten Amasra'ya çekilmiştir. Doğruca hükümet konağına giden, askerlik şubesi ile postaneyi emri altına alan Yüzbaşı Cevat Rifat Bey, kazada idareyi ele almasından sonra halktan silah toplamaya başlamış ve bu silahları çeşitli cephelere göndermiştir¹⁰⁵. Yeni Kaymakam Hüsnü Bey, kısa zamanda büyük küçük bütün Bartın halkının saygı ve sevgisini kazanarak halkta Kuva-yı Milliye'ye karşı bir ilgi, alaka, sevgi, saygı ve hürmet hissini uyanmasını sağlamıştır. Ayrıca kısa sürede şehir halkı arasında birlik ve beraberliğin temini noktasında da etkili çalışmalara imza atmıştır. *Açıksöz* gazetesinde yukarıda da temas ettiğimiz üzere imzasız olarak neşredilen ve 23-24 Temmuz 1920 tarihleri arasında Bartın'da yaşanan bazı olayları konu alan "*Bartın'da Gördüklerimiz-I*" başlıklı yazının devamında Kaymakam Hüsnü Bey'le ilgili olarak şu bilgiler verilmiştir: "*Kaymakam Bey vatandaşlar arasında ittihat ve uhuvvetin tesisine çalışarak düne kadar yekdiğeriyle teşrik-i mesaiden çekinen zevâtı birleştirmiş ve bu sayede cidden hayret-i efvâ teşebbüslerde muvaffak olmuştur. Bartınlılar'da umumiyetle bir his-i fedâkârî mevcut ve meşhurdur. Bu hissini tebarüzüne Kaymakam Bey'in faaliyet ve himmeti en büyük âmildir. Buraya geleli henüz iki ay olmadığı hâlde büyük küçük herkesin hürmet ve muhabbetini celb etmiş olan Kaymakam Bey'in seher-i müfitini teşrihe kalkışmak zait olur. Etrafında memurin ve eşraftan mürekkep bir hâle-yi faaliyet ve hamiyet-i teşkile muvaffak olan mümâileyhin azim ve irşadı, tedbir ve kiyâseti iledir ki, efradın istirâhatı temin, teçhizat-ı ikmal edilmiş ve herkeste Kuva-yı Milliye'ye karşı bir his-i hürmet uyanmasına muvaffakiyet hâsıl olmuştur. Şurası şayan-ı dikkattir ki bütün levazım ve teçhizat gayr-ı mahsus bir surette tedarik edilmektedir. Bartın eşraf ve muteberânî beylerle lira taahhüdünde buldukları hâlde henüz bu paranın tahsili cihetine*

¹⁰⁴ A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 121; E. Aşçıoğlu, 2001, s. 5.

¹⁰⁵ C. R. Atılhan, 2015, s. 10-17; E. Aşçıoğlu, 2001, s. 5.

gidilmemiştir. Acaba bu kadar masraf hangi para ile temin olunuyor? Buradan İstanbul’a her gün kayıtlı hayvan ihraç edilmektedir. İstanbul’da, Yunan ve İngiliz askerlerinin boğazlarından geçmesi melhûz olan bu hayvanlardan bir ihraç resmî alınmaktadır. İşte vâridâtın en mühim menbaî budur. Gerek burada gerek Çaycuma Karargâhında bulunan Bartın mürettebatının elbise ve iaşeleri yolunda olduğu gibi maaşları da mütemadiyen verilmekte ve her gün hammalî bir faaliyetle son sistem silahlarla teçhiz olunmaktadır.”¹⁰⁶. Buna ilave olarak ifade edilmelidir ki Hüsnü Bey’in, Millî Mücadele açısından son derece önemli olan bu hizmetlerinin ifa edilmesinde sırasında Bartın Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti ve özellikle de bu cemiyetin Başkanı Yusuf Ziya (Özençi)’den¹⁰⁷ önemli ölçüde destek ve muavenet görmüştür. Bu cemiyet aynı zamanda Yüzbaşı Cevat Rifat Bey’in, bölgeye gönderilmesine kadar Millî Hareket’in, Bartın ve çevresindeki yegâne temsilcisi olarak da hizmet vermiştir¹⁰⁸.

Bartın Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti, bölgede millî bilincin arttırılması, düşmana karşı çeşitli tedbirlerin alınması, Kuva-yı Milliye’nin her açıdan desteklenmesi, ikmal ihtiyaçlarının karşılanması ve Mustafa Kemal Paşa liderliğinde her geçen gün güçlenen millî davaya bölgeden imkânlar çerçevesinde destek olunması gibi hususlarda etkin rol oynamıştır¹⁰⁹. Nitekim cemiyet Millî Mücadele’ye birebir bağış yardımıyla bulunabilmek için de

¹⁰⁶ Açıksoz, “Bartın’da Gördüklerim-1”, Numara 71, 16 Ağustos 1336, s. 4.

¹⁰⁷ Yusuf Ziya (Özençi) Bey, 1875 tarihinde Dobriç’te dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Bartın’da yapmıştır. Daha sonra İstanbul’da Bahriye mektebinde öğrenim görmüştür. Bu okuldan makine mühendisi olarak mezun olan Yusuf Ziya, daha sonradan politikayla iştiğal etmiştir. Osmanlı Meclis-i Mebusanı’nda II. ve III. dönemlerde Bolu Mebusu, TBMM’de II. VI. ve VII. dönemlerde Zonguldak Milletvekili olarak hizmet vermiştir. 10.01.1951 tarihinde vefat etmiştir. Prof. Dr. Ali Sarıkoyuncu, Yusuf Ziya (Özençi)’nin yeğeni 1915 yılı doğumlu Orhan Göncüoğlu ile 24 Mayıs 1990 tarihinde Ankara’da yapmış olduğu görüşmede Yusuf Ziya hakkında şu bilgileri almıştır: “Dayım Yusuf Ziya (Özençi), Bartın’dan yükseköğrenim için İstanbul’a giden ilk kişidir. 16 Mart 1920’de Meclis-i Mebusan’ın kapatılması üzerine Mustafa Kemal Paşa tarafından Bartın’da görevlendirilmiş, Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti ve Milli Mücadele için önemli hizmetlerde bulunmuştur. Dayım Yusuf Ziya (Özençi) Bey’in başkanı bulunduğu Ticaret-i Bahriye Türk Anonim Şirketi’nin Bartın iskelesinde yaptırdığı motor ve tekneler Kuva-yı Milliye’nin ikmalinde hizmet vermiştir. Bu hizmetlerine mükâfat olmak üzere Yusuf Ziya (Özençi) Bey, Mustafa Kemal Paşa’nın talimatıyla II. dönem Zonguldak Milletvekili seçilmiştir.” Bk. Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010, ed. Sema Yıldırım, Behcet Kemal Zeynel, Cilt 1, 2. Bs., TBMM Basın Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010, s. 122, 363, 434; A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 122.

¹⁰⁸ C. R. Atılhan, 2015, s. 10-17.

¹⁰⁹ A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 123, 314-316.

gayret göstermiştir. Bu hususla alakalı olarak *Açıksöz* gazetesinde yukarıda da temas ettiğimiz ve imzasız olarak neşredilen “*Bartın’da Gördüklerimiz-1*” başlıklı yazıda şu bilgilere yer verilmiştir: “...*Kaymakam Hüsnü Bey Efendi efradı selamladı. Berây teftiş Bartın’a gelmiş olan Zonguldak Maarif Müdürü Talat Bey’e bu millî kuvvetin kumandanı, Kastamonu İdadisi’nin yetiştirdiği güzide gençlerden Bartınlı Galip Bey’i takdim ve efradın teçhizat ve teslîhâtı, adet ve hidemâtı hakkında malumat ita buyurdular. Bartın her hususta olduğu gibi Kuva-yı Milliye ve muâvenet-i milliye hususunda da büyük bir faaliyet-i meşhurdur... Muâvenet-i milliye hususunda isimlerini tahkik edemediğim Müdafaa-yı Hukuk Heyeti azalarıyla bilhassa Müftü Hacı Rifat Efendi Hazretleri’nin himmet-i fazılanesini tezkâr etmek lazımdır...*”¹¹⁰. Nitekim Millî Mücadele yıllarında Zonguldak ve havalisinden, küçümsenemeyecek miktarda bir para toplanmıştır. Zonguldak’tan 109.500 kuruş, Bartın, Devrek ve Ereğli’den de 236.000 kuruş olmak üzere toplam 345.000 kuruş bir araya getirilmek suretiyle Ankara’ya gönderilmiştir. O devrin müşkül koşulları düşünüldüğünde bu miktardaki paranın maliye bütçesine önemli bir katkı sağladığı ifade edilebilir¹¹¹.

Havali halkı, Hilal-ı Ahmer tarafından organize edilen bağış kampanyalarına da iştirak etmiştir. Öyle ki 27 Ocak 1921 tarihinde Bartın’da, Hilal-i Ahmer yararına düzenlenen müsamerede 1500 lira toplanmıştır. Bu haberi veren *Açıksöz* gazetesi ayrıca Bartınlıların bu bağış kampanyasını sürdürmekte olduklarını da bildirmektedir. Adı geçen gazetede “*Bartınlıların Hamiyeti*” başlığı altında verilen haberde şu bilgiler yer almıştır: “*Hilal-i Ahmer menfaatine icra edilen müsamerede 1500 lira teberru olduğu ve teberruata devam edilmekte olduğuna dair Bartın Müftüsü ile eşraftan bazı zevatın imzalarıyla gazetemize verilen telgrafi aynen yazıyoruz. Bartınlıların bu hamiyetlerini şayan-ı tezkâr görür ve son muharebelerde ifa ettiği hizmetlerle bütün milletin şükran ve minnetini celbeden ‘Hilal-i Ahmer’in ihyası uğrunda vuku bulacak bütün teşebbüsleri kemal-i minnetle derc-i sütun edeceğimizi beyan ederiz*”¹¹². Adı geçen telgraf Torakzâde Sait, Belediye Reisi Ziya, Bartın Müftüsü Refik, Eşraftan İnce Alemdarzâde Halil, Eşraftan Mehmet Hocasade Mehmet imzalarıyla gönderilmiştir. *Açıksöz*’e gönderilen ve bu gazete tarafından yayımlanan telgrafta özetle şu hususlar belirtilmiştir:

¹¹⁰ *Açıksöz*, “Bartın’da Gördüklerimiz-1”, Numara 71, 16 Ağustos 1336, s. 4.

¹¹¹ A. Sarıkoyuncu, 1992, s. 315.

¹¹² *Açıksöz*, “Bartınlıların Hamiyeti”, Numara 116, 27 Kânunusani 1337, s. 2.

*“Kânunusani'nin yirmi üçüncü Cumartesi günü İnönü Muzazafferiyeti'ni ibdâ eden kahramanlarımızın ve Hilal-i Ahmerimizin menfaatine Zonguldak Müfrezesi Komutanı Cevat Rifat ve Bartın Kaymakamı Hüsnü Bey Efendilerin himmetleriyle Bartın Hastanesi salonunda bir müsamere yapıldığı, Sürûr Ziya Bey tarafından inşâd edilen Hilal-i Ahmer manzumesiyle başlayan müsamere Bartın zükûr ve inâs mektepleri muallimîn ve talebesinin ağniyesiyle ve millî oyunlar ile canlanmış ve Hilal-i Ahmer'in büyük ve millî vazâifini gösteren iki perdelik bir temsilden sonra, Kaymakam Hüsnü Bey Efendi tarafından bir nutuk irad ve müsamere İzmirli İnceoğlu Hamit Şevket Bey Efendi'nin hâzırûnu ağlatan müheyyic hitabeleriyle ikmal ve sinema tarafından temâşâgerâna eğlenceli birkaç saat temin edilmiştir. Müsamere ümit edildiğinden fazla bir tesir husule getirmiş Hilal-i Ahmer için 1500 lira teberru olunmuş ve teberruata şiddetle devam edilmekte bulunmuştur”*¹¹³. Görüldüğü üzere özellikle bölgede Yüzbaşı Cevat Rifat'ın askerî ve siyasi manevraları ve Bartınlı önder yurtseverlerin, Bartın Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti etrafında, bütün halkı birleştirmeye çalışması ve Millî Mücadele ruhunu onlara aşılama gayreti neticesinde Bartınlı vatanseverler millî davanın gerçekleştirilmesi için ellerinden gelen çabayı sarf etmişlerdir¹¹⁴.

Bununla birlikte Bartın Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti başta olmak üzere Millî Mücadele döneminde vatanın dört bir parçasında teşekkül etmiş olan ulusal varlığa yararlı cemiyetlerin faaliyetleri, aynı zamanda gerek geçmiş adına gerek günümüz adına geçerli olabilecek nitelikte bir önemli dersi de ortaya koymuştur. Bu ders şudur: Bir ülkede, bir şehirde, bir kazada ya da herhangi bir yerleşim biriminde tarihin herhangi bir sürecinde büyük bir müşkülât, büyük bir isyan ya da topyekûn emperyalist bir istila ortaya çıktığında, bu sıkıntılarla mücadele etmekteki en önemli yöntem akli selim insanların liderliğinde bir teşkilat kurmak, o ülkenin, o şehrin, o kazanın ya da ilgili yerleşim biriminin gerçek sahiplerinin menfaatine olacak şekilde nesnel hedefler tespit etmek, herkesin uyacağı belirli ilkeler ortaya koymak, iletişimin her şey olduğunu insanlara sürekli hatırlatmak ve işin en az % 99'nun da yurtseverlikten ve fedakârlıktan geçtiğini anlatmak gerekmektedir.

¹¹³ Açıksöz, “Bartınlıların Hamiyeti”, Numara 116, 27 Kânunusani 1337, s. 2.

¹¹⁴ C. R. Atılhan, 2015, s. 10-17; Birinci Dünya Savaşı, İstiklâl Savaşı, Kore Savaşı ve Kıbrıs Savaşı'nda Bartın ve çevresinden şehit düşen vatanperverlerin isimlerinin tam listesi için bk. A. Sankoyuncu, 2009, s. 186-2014.

Sonuç ve Değerlendirme

Bartın, tarih boyunca yakın komşuları olan Kastamonu, Bolu ve Zonguldak gibi şehirlerle iç içe olmuştur. 1991 yılında il olmasından önce Zonguldak'ın bir ilçesi konumunda bulunan şehir Cumhuriyet öncesi dönemde zaman zaman bazı değişiklikler olmakla birlikte Ereğli, Virahşehir, Zonguldak, Bolu ve Kastamonu'ya bağlı olarak yönetilmiştir. İdari mekanizma açısından şehrin bu yerleşim birimlerine bağlı olmasında tabii şartlar kadar idari gereksinimler de etkili olmuştur. Bartın yöresi bol kömür yataklarının, gemi ve kayık yapımında kullanılan kereste ham maddesinin bolluğunun yanı sıra oldukça zengin bir kültürel yapıya da sahiptir. Türkiye'nin küçük denilebilecek illerinden biri olmasına rağmen okuma, araştırma ve yayıncılık faaliyetleri irdelendiğinde ülkenin en önde gelen illerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihin ilk dönemlerinden bu yana birçok kültüre ve uygarlığa ev sahipliği yapan bu yerleşim alanı yine bu kültür ve uygarlıkların tecrübelerinden olabildiğince beslenmesini bilmiştir. Bartın, aynı zamanda Osmanlı Devleti döneminde yenileşme çabalarının Anadolu coğrafyasında ilk görüldüğü yerleşim alanlarından biridir. Şehrin bu yeniliğe açık yapısında hiç kuşkusuz ticari hayatın gelişmişliğinin ve stratejik bir noktada bulunmasının önemi vardır. Kent yerleşkesi açısından son derece elverişli bir alanda kurulmuş olan Bartın'da deniz yolu taşımacılığı imkânı bulunmaktadır. Kente adını veren Bartın Irmağı'nın Karadeniz'e ulaştığı kesimin 11 km kadar güneydoğusunda kurulan Bartın, coğrafi şartların kendisine bahsettiği birçok imkândan faydalanmaktadır. Bunların başında Bartın Irmağı gelmektedir. Çünkü ırmağın, şehrin bulunduğu yerden Karadeniz'e kadar olan kesimde çeşitli büyüklükte deniz taşıtlarının buraya kadar sokulmasına imkân vermesi, Bartın'ı bir nehir limanı durumuna getirmiştir. Şehrin bu özelliği tarihin en eski devirlerden, Cumhuriyet döneminde Boğaz olarak tabir edilen alanda büyük bir liman inşasının gerçekleştirilmesine kadar ön planda olmuştur. Bunun dışında şehrin Karadeniz sahil kesiminde çoğunluğu Cumhuriyet döneminde yapılmış irili ufaklı bazı limanlar bulunmakla birlikte Amasra'da büyük ve küçük diye tabir edilen iki adet liman daha bulunmaktadır ki bu limanlar tarihin en eski devirlerinden beri kullanıla gelmiştir. Günümüzde de bu limanlardan geliştirilme, suretiyle istifade edilmeye çalışılmaktadır.

Bartın coğrafyasının işte bu stratejik önemi, 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'yla daha da önemli hâle gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin I.

Milli Mücadele'de Bartın

Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması neticesinde akdedilen bu ateşkes antlaşmasıyla, Batılı büyük emperyalist devletler onlarca yıldır üzerinde durdukları “*doğu sorununu*” kendi belirledikleri usul ve yöntemlerle çözmeye fırsatı yakalamışlardı. Toplam 25 maddeden oluşan bu antlaşmayla birlikte Türkiye'nin üzerini kara bulutlar kaplamıştı. Mütareke, şartları bahane edilerek vatanın dört bucağı işgal edilmeye başlanmıştı. Ülke adeta bir ahtapotun kolları arasında sarmala çevrilmişti. İşte yukarıda belirtilmeye çalışılan stratejik öneminden ve o dönem adına en önemli enerji kaynaklarından biri olan zengin kömür yataklarına sahip olmasından dolayı işgal altına alınmaya çalışılan coğrafyalardan biri de Bartın ve Zonguldak havalisi olmuştur. Nitekim İtilaf Devletlerinden, Fransa'nın 8 Mart 1919 tarihinde Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ilgili maddelerini bahane göstererek Zonguldak'a asker çıkarmasıyla bölgede düşman askerleri kol gezmeye başlamışlardır. İlerleyen tarihlerde bölgeye Fransızların yanı sıra İtalya, İngiltere ve Yunanistan gibi ülkeler de çeşitli emellerini gerçekleştirebilmek amacıyla ilgi duymaya başlamışlardır. Hiç şüphe yok ki emperyalistlerin bölgeye olan ilgilerinde başat unsur zengin kömür yataklarıdır. Bununla birlikte bölgeyi önemli kılan tek etken enerji kaynaklarına sahip olabilme istek ve arzusundan ibaret değildir. Çünkü bölgenin, İstanbul'dan başlayıp İnebolu'ya kadar uzanan ve Millî Hareket için büyük bir önemi bulunan deniz yolu güzergâhının güvenliğinin sağlanması açısından da kıymeti bulunuyordu. Bu yol sayesinde İstanbul'dan Anadolu'ya karadan gerçekleştirilmesi mümkün olmayan asker, subay, münevver, silah, mühimmat ve cephane aktarımı gerçekleştiriliyordu. İtilaf Devletleri cephesinden konu irdelendiğinde bölgenin kontrol altına alınmasıyla zengin kömür yataklarına sahip olunacağı gibi Zonguldak, Karabük, Bartın Bolu ve Kastamonu gibi bölgeler de dolaylı yünden denetim altına alınabilecekti. Bu sayede Güney ve Batı Anadolu istikametlerinden zaten sarılan Millî Hareket bir de Kuzey Anadolu'dan sıkıştırılmış olacaktı. Yine aynı şekilde bölgede denetimi sağlamak, aynı zamanda Millî Hareket'in en önemli lojistik kaynaklarından birini elinden almak demektir. Bu sayede Millî Hareket'in önderleri dize getirilebilirdi. Bununla birlikte İtilaf Devletleri'nin masa başında yaptıkları hesaplar cephelerde tutmamıştı. Çünkü bölgede asayiş ve denetimi sağlayarak Kuva-yı Milliye'yi örgütlemek amacıyla bölgeye 1 Haziran 1920 tarihinde kuvvetleri ile birlikte gönderilen Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in yaptığı faaliyetler ve bölgede yaşayan halkın Millî Mücadele fikri

etrafında örgütlenmesini isteyen Bartın Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti'nin çalışmaları neticesinde emperyalistlerin oyunları tam anlamıyla bozulmuştur. Bir taraftan Yüzbaşı Cevat Rıfat Bey'in kısa sürede bölgede güvenliği sağlayıp eski Kaymakam Durmuş Bey yerine, beraberinde getirdiği Hüsnü Bey'i kaymakam olarak atamasını müteakip Çaycuma ve Zonguldak mintikasında gerçekleştirdiği askerî çalışmalar; diğer taraftan özellikle Yusuf Ziya (Özençi)'nin başkanlığı döneminde Bartın Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti'nin, Bartın halkını örgütlemesi, maddi ve manevi anlamda halktan yardım toplaması, Millî Mücadele duygusu etrafında insanları birleştirmesi, toplum içinde ikilik çıkarmak isteyen İstanbul Hükümeti taraftarlarına göz açtırmamasıyla birlikte düşman, diğer Anadolu coğrafyalarında olduğu gibi Bartın bölgesinde de başarı yakalayamamıştır. Nitekim kazanılan başarı ve disiplin sayesinde Zonguldak ve havalisinde başarılı hizmetler veren Yüzbaşı Cevat Rıfat Bey'in kuvvetlerinin bir bölümü 2 Nisan 1921 tarihinde Kastamonu'ya nakledildiği gibi diğer kısmı da özellikle Fransızların, 21 Haziran 1921 tarihinde Zonguldak ve havalisini boşaltmasının ardından Garp Cephesi Komutanlığı emrine sevk edilmiştir. Bütün bu gelişmelerin neticesinde bölgede fevkalade önemli hizmetlerde bulunan Yüzbaşı Cevat Rıfat Bey Ankara'ya vasil olmuştur. Böylece bölgede muhtemel ve kalıcı bir emperyalist yayılmanın önüne geçildiği gibi bu toprakların Türklere ait olduğu bir kez daha ispat edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

I. Arşiv Kaynakları

a. ATASE Arşivi:

ATASE Atatürk Arşivi, KL:2, D:1335/3-2, Belge 75.

ATASE Atatürk Arşivi, KL:2, D:1335/3-2, Belge 75-1.

ATASE Arşivi, İSH, K. 405, G. 68, Belge 68-1.

ATASE Arşivi, İSH, K. 405, G. 68, Belge 68-2.

ATASE Arşivi, İSH, K. 405, G. 74, Belge 74-2.

ATASE Arşivi, İSH, K. 579, G. 140, Belge 140-1.

ATASE Arşivi, İSH, K. 583, G. 143, Belge 143-1.

ATASE Arşivi, İSH, K. 583, G. 143, Belge 143-2.

ATASE Arşivi, İSH, K. 587, G. 36, Belge 36-1.

ATASE Arşivi, İSH, K. 587, G. 36, Belge 36-2.

ATASE Arşivi, İSH, K. 591, G. 202, Belge 202-2.

- ATASE Arşivi, İSH, K. 623, G. 87, Belge 87-1.
ATASE Arşivi, İSH, K. 623, G. 87, Belge 87-2.
ATASE Arşivi, İSH, K. 1064, G. 21, Belge 21-2.
ATASE Arşivi, İSH, K. 1065, G. 183, Belge 183-1.
ATASE Arşivi, İSH, K. 1066, G. 68, Belge 68-1.
ATASE Arşivi, İSH, K. 1066, G. 68, Belge 68-2.
ATASE Arşivi, İSH, K. 1066, G. 68, Belge 68-3.

II. Resmî Yayınlar

- TBMM Gizli Celse Zabıtları*, Cilt 1, 3 Temmuz 1336 (1920), s. 69, 70.
Bolu Livası 1921-1925 Salnamesi, haz. Nermin Kılıç ve bşk. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Bolu, 2008.
Kastamonu Vilayet Salnamesi, “Bartın Kazası”, Kastamonu Vilayet Matbaası, Hicri 1317 (Miladi 1899-1900).

III. Ansiklopediler

- Şemsettin Sami, *Kamusü'l-Âlam*, Cilt 2, Mihran Matbaası, İstanbul, (M. 1890-1891), R. 1306.

IV. Gazeteler

- Açıksöz*, “Bartın’da Gördüklerim-1”, Numara 71, 16 Ağustos 1336.
Açıksöz, “Bartınlıların Hamiyeti”, Numara 116, 27 Kânunusani 1337.

V. Kitaplar

- AÇIKSÖZCÜ, Hüsni, *İstiklâl Harbinde Kastamonu*, Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu, 1933.
APAK, Rahmi, *İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.
ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914*, 14. Bs., Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.
ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, 19. Bs., Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.
AŞÇIOĞLU, Erkan, *İktisadi ve Sosyal Yönleriyle Bartın*, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, İstanbul, 1970.

AŞÇIOĞLU, Erkan, *Bartın*, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, Bartın, 2001.

AŞÇIOĞLU, Erkan, *Kurtuluş Savaşında Bartın*, 2. Bs., Bartın Belediyesi Kültür Yayınları, Bartın, 2014.

ATILHAN, Cevat Rifat, *İstiklal Harbinde Sarıklı Kahramanlar*, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1967.

ATILHAN, Cevat Rifat, *Bütün Açıklığıyla İnönü Savaşları ve Hakiki Kahramanlar*, Aykurt Neşriyatı, İstanbul, 1968.

ATILHAN, Cevat Rifat, *Bartın ve Havalisi Komutanı Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in Millî Mücadele Hatıraları*, haz. Celil Bozkurt, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2015.

BARTIN, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Ankara, 2007.

BARTIN 2023 STRATEJİK AMAÇLAR VE İL GELİŞİM PLANI, haz. İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, Bartın Valiliği Yayınları, Bartın, 2008.

BAYKARA, Tuncer, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I- Anadolu'nun İdari Taksimatı*, 3. bs., Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2015.

BAYRAKTAR, Dursun, *Tanzimat'ın İlk Yıllarında Bolu (Şer'îye Sicilleri 1838-1850)*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Bolu, 2009.

CANSEVER, Nurettin, *Bütün Yönleriyle Bartın*, Ersan Kolektif Şirketi Matbaası, İstanbul, 1965.

ÇİLSÜLEYMANOĞLU, Selâhattin, *Bartın Halk Kültürü*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996.

ÇÖTÜR, Mehmet, *Bartın Limanı İnşaat Sonu Raporu*, Bayındırlık Bakanlığı Demiryollar ve Limanlar İnşaat Reisliği Devlet Su İşleri Matbaası, Ankara, 1970.

DEMİRCİOĞLU, Aziz, *100 Yıllık Kastamonu Basınında Kim Kimdir 1872-1972*, Doğru Söz Matbaası, Kastamonu, 1980.

DİNAMO, Hasan İzzettin, *Kutsal İsyân Millî Kurtuluş Savaşı'nın Gerçek Hikâyesi*, Cilt 2, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2010.

EMECEN, Feridun M., *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015.

EYİCE, Semavi, *Küçük Amasra Tarihi ve Eski Eserleri Kılavuzu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1965.

HİMMETOĞLU, Hüsnü, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, Cilt 2, [yay.y.], İstanbul, 1975.

İNALCIK, Halil, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul, 2010.

KALKAVANOĞLU, İlyas Sami, *Millî Mücadele Hatıralarım*, Ekicigil Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1957.

KARAOĞUZ, Doğu, *Kuva-yı Milliye Ruhuyla Bir Ömür-Zonguldak'ın İlk Gazetecisi Tahir Karaoğuz'un Yaşam Öyküsü*, Truva Yayınları, İstanbul, 2011.

KAZMAZ, Süleyman, *Millî Mücadele'de İpsiz Recep ve Rizeli Gönüllüler*, Türk Halk Kültürü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Ankara, 1996.

KOCATÜRK, Utkan, *Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi 1918-1938*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1973.

KORKMAZ, Zeynep, *Bartın ve Yöresi Ağızları*, 2. bs. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

KUTAY, Cemal, *Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, Acar Bilgi Merkezi Yayınları, İstanbul, 2013.

NESİMİ, Abidin, *Yılların İçinden*, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1977.

ODYAKMAZ, Cevad, *Mondros-Sevr ve Mudanya-Lozan*, Togan Yayınları, İstanbul, 2013.

ONAY, Ahmet Talat, *Millî Mücadele Yazıları*, haz. Cemal Kurnaz, Şefika Kurnaz, 2. bs., Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2004.

ORHAN, M. Celalettin, *Askerlik Hatıralarım*, Deniz Basımevi, İstanbul, 1982.

ÖZTOPRAK, İzzet, *Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1981.

ÖZTÜRK, Özhan, *Pontus (Antikçağ'dan Günümüze Karadeniz'in Etnik ve Siyasi Tarihi)*, 2. bs. Genesis Kitap Yayınları, Ankara, 2012.

PEKER, Nurettin, *1918-1923 İstiklâl Savaşı'nın Vesika ve Resimleri, İnönü, Sakarya ve Dumlupınar Zaferlerini Sağlayan İnebolu ve Kastamonu Havalisi*, [yay.y.], İstanbul, 1955.

SAKAOĞLU, Necdet, *Amasra'nın Üçbin Yılı*, Zonguldak Valiliği Yayınları, İstanbul, 1987.

SAMANCIOĞLU, Kemal, *İktisat ve Ticaret Bakımından Bartın*, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Ankara, 1941.

SAMANCIOĞLU, Kemal, *Bartın Belediyesi ve Tarihçesi*, 2. bs. Bartın Valiliği-Bartın Belediyesi Yayınları, Bartın, 1999.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 11. Bs., İmge Kitabevi, Ankara, 2003.

SARIKOYUNCU, Ali, *Millî Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.

SARIKOYUNCU, Ali, *Millî Mücadele'de Din Adamları*, Cilt 1, 5. bs., Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2007.

SARIKOYUNCU, Ali, *Millî Mücadele'de Din Adamları*, Cilt 2, 4. bs., Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2007.

SARIKOYUNCU, Ali, *Millî Mücadele'de Zonguldak Sancağı-Zonguldak, Bartın, Karabük*, 2. Bs., Zonguldak Valiliği Yayınları, Ankara, 2009.

SELEK, Sebahattin, *Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı*, Cilt 1, Milliyet Yayınları, İstanbul, [t.y.].

TEKİN, Arslan, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, 5. Bs., Boğaziçi Yayınları, Ankara, 2012.

TOKSOY, Levent, *Amasra Tarihine Denizden Bakış*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010, ed. Sema Yıldırım, Behcet Kemal Zeynel, Cilt 1, 2. Bs., TBMM Basın Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010.

Türk İstiklâl Harbi-Batı Cephesi, Cilt II, Kısım III, Genel Kurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999.

Türk İstiklâl Harbi-Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı, Cilt V, Genel Kurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, Ankara, 1964.

Türk İstiklâl Harbi-İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921), Cilt VI, Genel Kurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Ankara, 1974.

TURAN, Refik ve bşk. *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, 18. bs. Okutman Yayıncılık, Ankara, 2011.

UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih 1789-2014*, 10. Bs., Der Yayınları, İstanbul, 2015.

YAKUPOĞLU, Cevdet, *Bartın Vakıfları (1214-1514)*, Bartın Valiliği İl Özel İdaresi Başkanlığı Yayınları, Bartın, 2010.

YALÇIN, E. Semih, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I Kaynaklar*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2004.

YEL, Talip ve bşk., *Geçmişten Bugüne Kurucasıle*, Önder Matbaası, Ankara, 1999.

YILMAZTÜRK, Ali Rıza, Mehmet Demircioğlu, *Bartın'da Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*, Bartın Millî Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1998.

ÜNAL, Yenal, *Kuruluşunun 50. Yıldönümünde Bartın Limanı Tarihi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2015.

VI. Makaleler

ONAY, Ahmet Talat (Süha Zahir imzasıyla), “Çaycuma Karargâhında”, *Açıksöz*, Numara 75, 2 Eylül 1336.

ÖZDEMİR, Ünal, “Ulaşım Coğrafyası Açısından Önemli Bir Güzergâh: Karabük-Bartın Karayolu”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 13, Sayı 19, 2008, s. 213-230.

SARIKOYUNCU, Ali, “Zonguldak ve Çevresinde Müdafaa-yı Hukuk Çalışmaları”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 3, Sayı 9, Ankara, 1992.

TUNCEL, Metin, “Bartın”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 5, İstanbul, 1992, s. 87-90.

YAYLI, Ayşegül, “Tarihte Bartın”, *Parthenios Bartın'da Kültür ve Sanat Bülteni*, Sayı 1, Ekim 1999, s. 3.

ÜNAL, Yenal, “Bilgi Toplumunun Tarihçesi”, *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı 5. İzmir, 2009, s. 123-144.

_____, “Bartın Adının Anlamı Üzerine Bir İnceleme”, *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı XIX, 2014, s. 647-661.

VII. Tezler

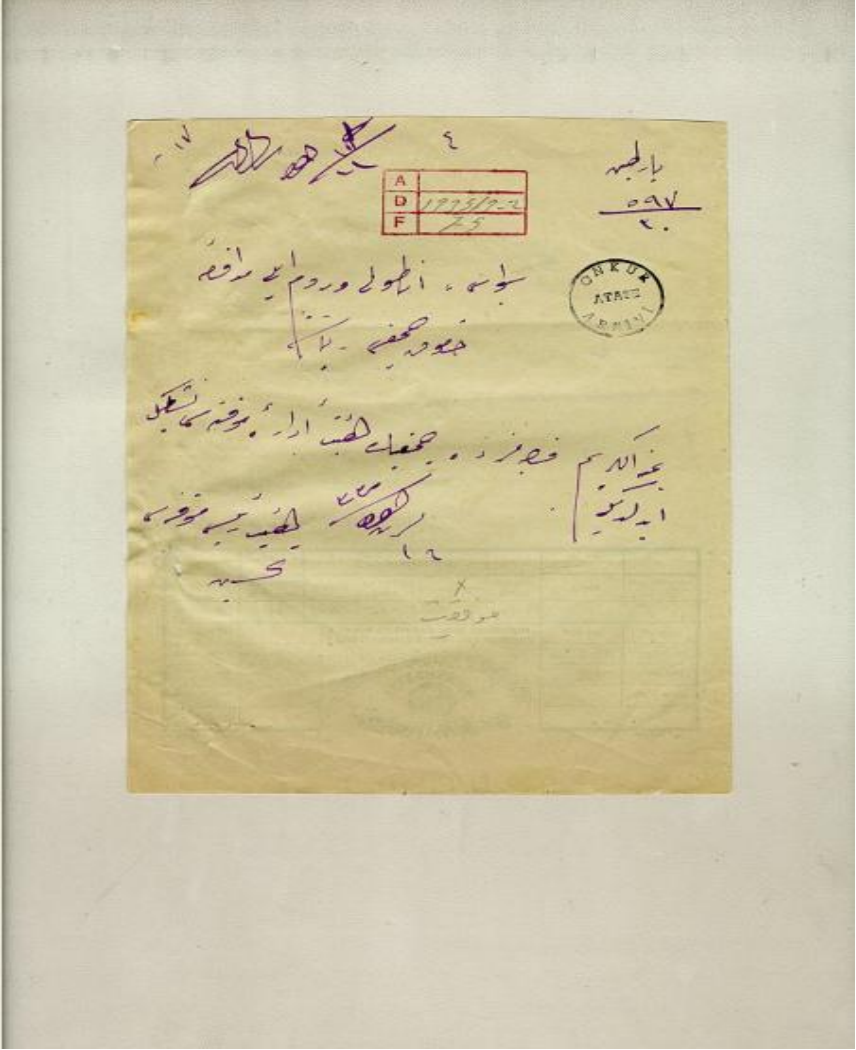
YAVUZ, Resul, *Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan Sevr Barış Antlaşması'na Giden Süreçte Türk Diplomasisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2016.

VIII. Diğer Kaynaklar

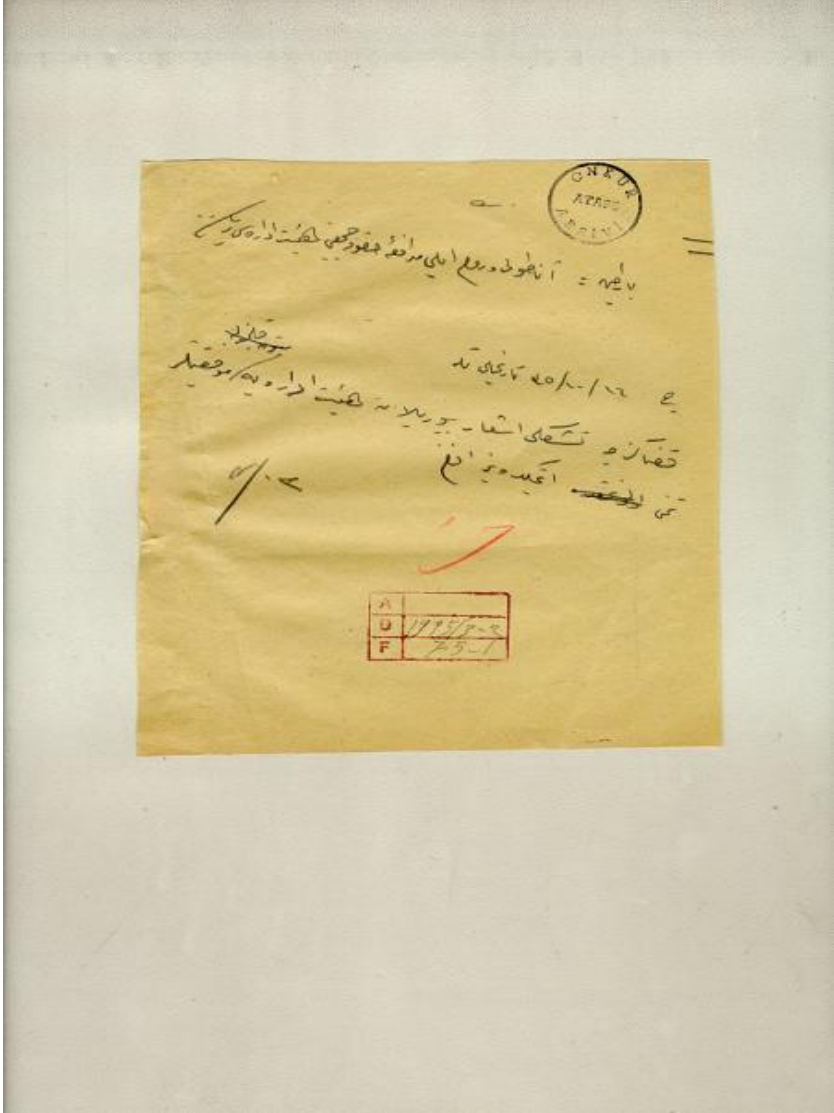
<http://www.turkiye-rehberi.net/bartın-haritasi.asp> (16.03.2016 tarihinde erişildi.)

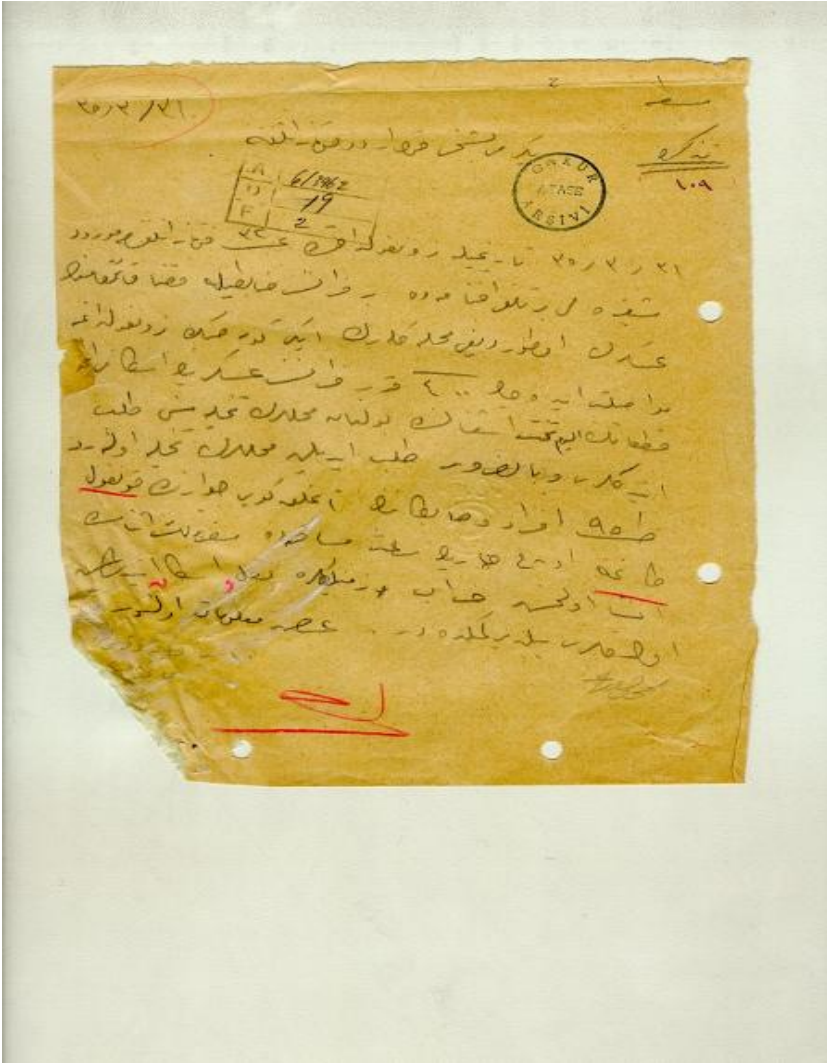
EKLER

Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi
Başkanlığı Arşivi Belgelerinden Örnekler

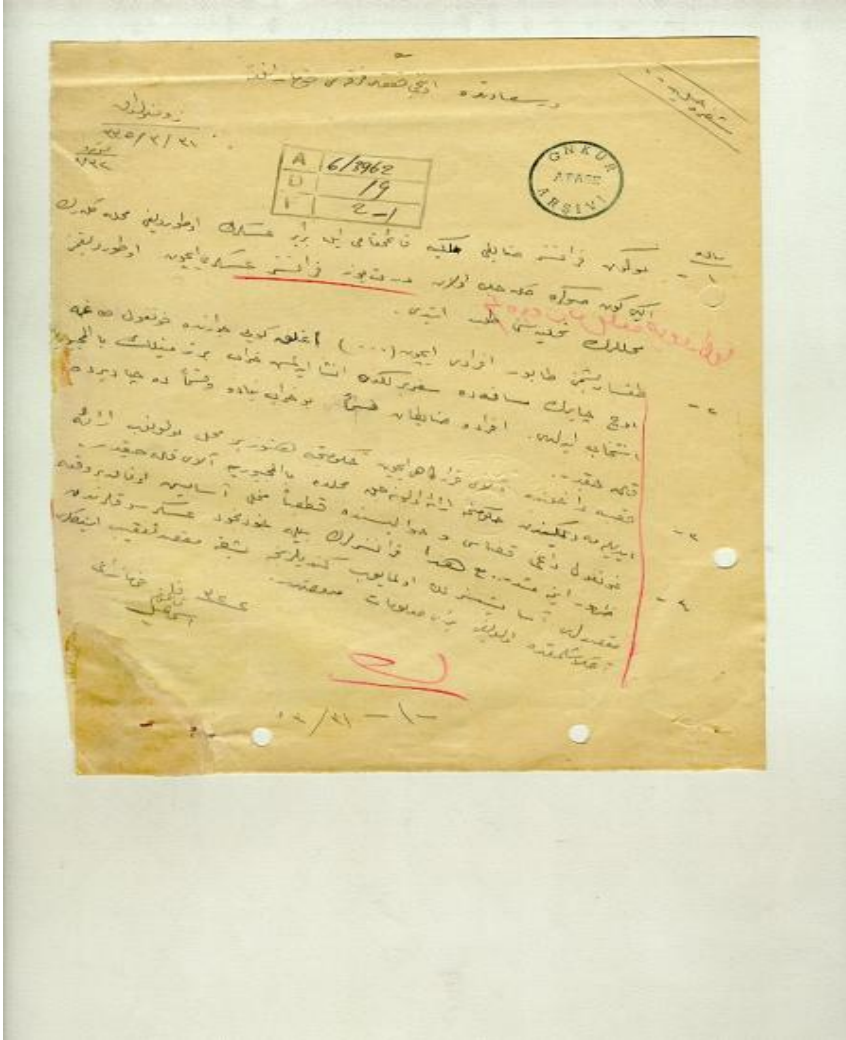

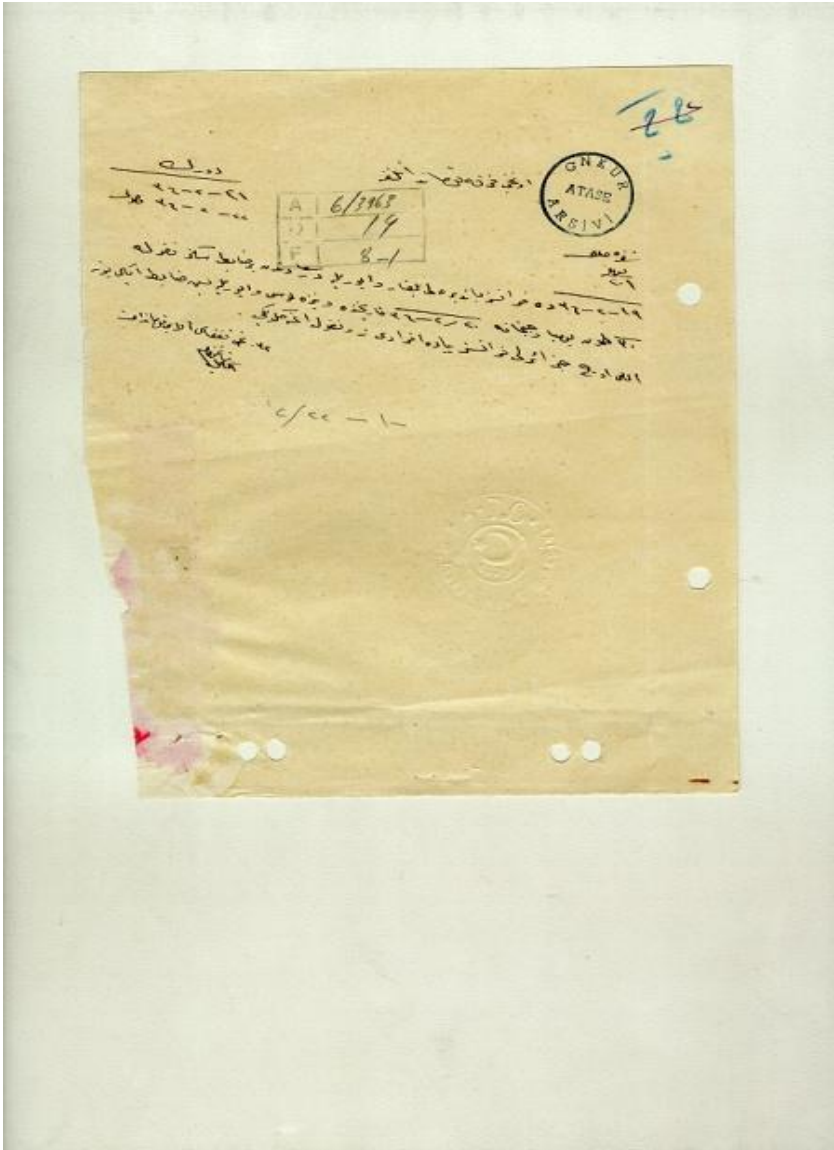
Milli Mücadele'de Bartın

Milli Mücadele'de Bartın

Milli Mücadele'de Bartın

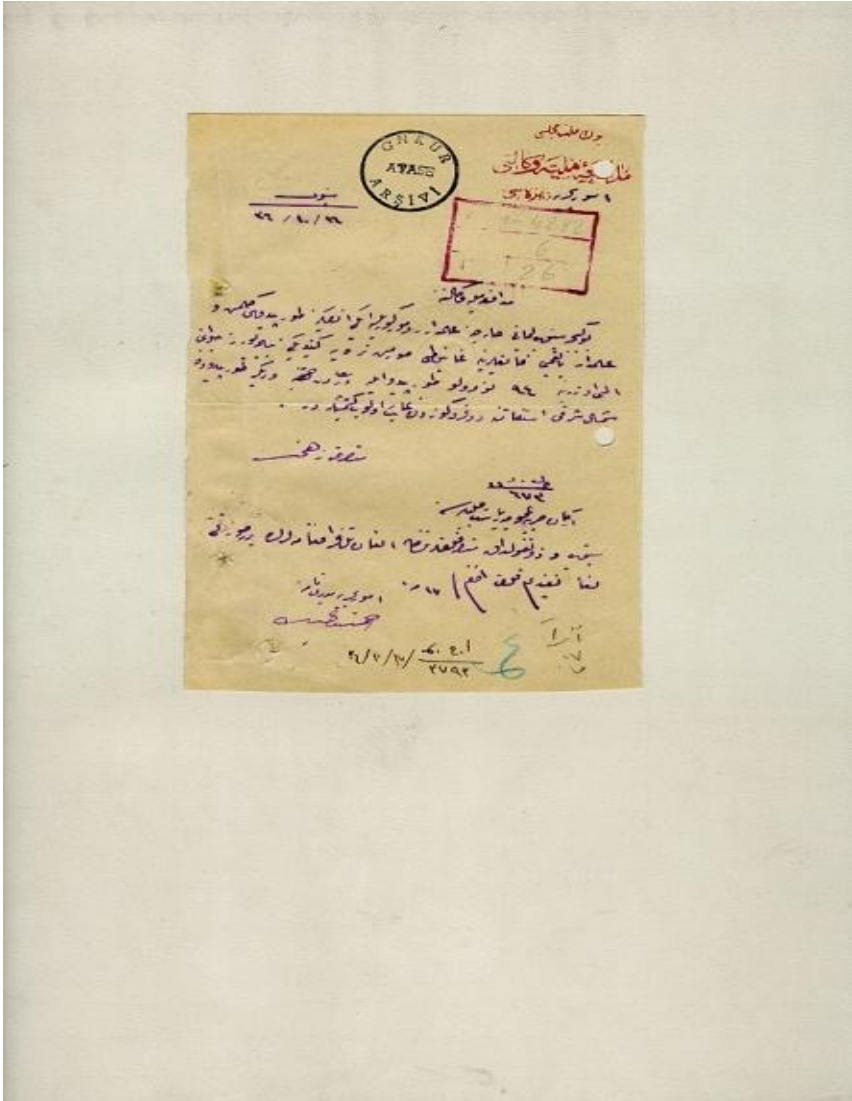
طوبخیده
۱۵
۱۵
۵۰
از عهد عمومی یافته

A	4282
D	4
F	4

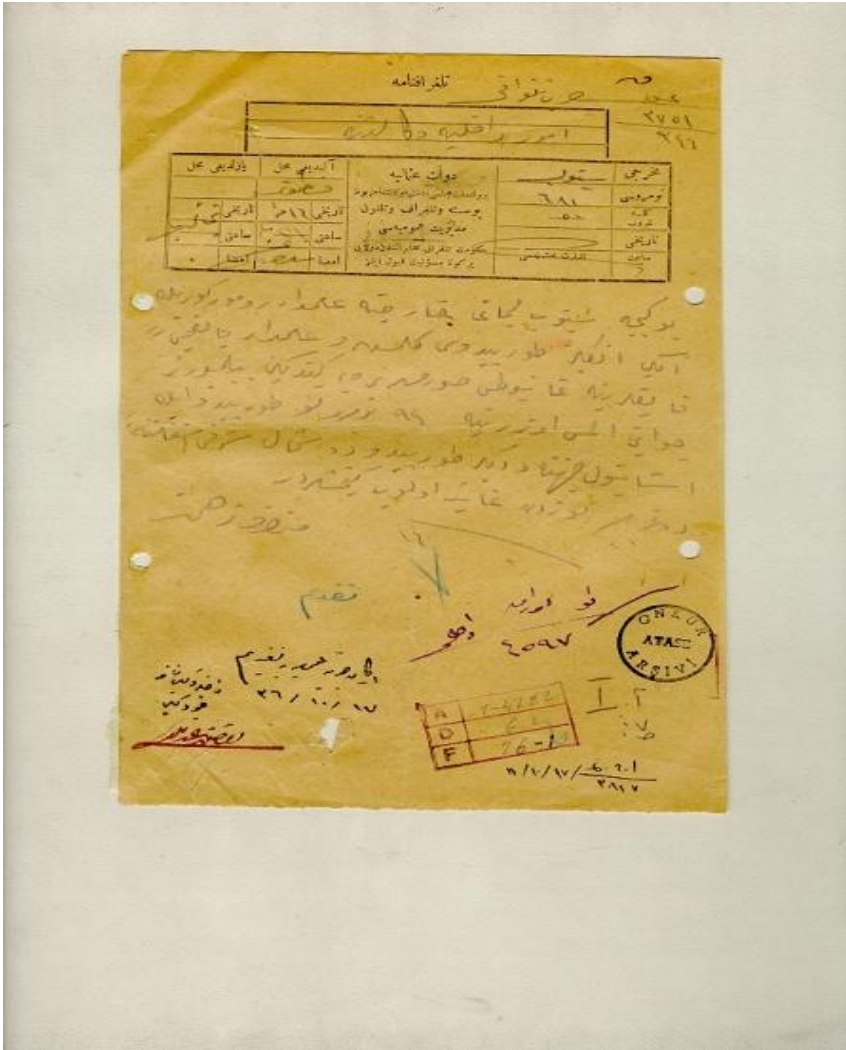
GNKUR
ATASE
ARSINI

۱- آذربایجان است لافورده برونه که باشد حاجه فخره سی توغ لایله کورنیم آللیم معاریک
علاصیر کجه برده آتور... برزلیوزی حال قیسهلر برزلیوزی سوزنی فخره سی حاجه نیک بیری کلاز
شیر قیسهلر ضالاری اردن لاری نرهد ایلدن دلاعه زولید آلقه ندره عیون ایلیر.

۲- بارمیش اول یعنی آلا نوره ساحت کله قنده برزلیوزی نولسی املهه لمانه کورد بوز ادره
ازدی شاره بیشاره لکی جان ایدر حاجه قوی لاری بوکاممان لکی او ایله رسده سقن لک بارمیش بارمیش بولون
سوت کورنورن رباس یوقمه شیخال بورده دغ وحیه به حاجه فخره سی قیسهلر لمانه بولون
استقامت و لایق قیسهلر کیش قولا کورنورن دشمه تقاروق آسته ایلدن عیاشیله ذالقه لمانه
همان بیریسی د مهم کید و مدافه بواجفک دشمه انه کیمس تا مبعون ایلدره بولور بواجفک لمانه لایق
اولشی دمه قون ایضا حاک استه سی باردم و امله لمانه فرانکرلک و لولاسر اولسون سقندن
ایون سب بوقدر سونمال سناک اولماناز قطعاً اولام ممانعت ایلیدر دیم ایچنده حاجه

Milli Mücadele'de Bartın

 جده راپورتور

ایلک مدینه محمدیایه

تاریخ ۱۳/۱۲/۲۶
 خطرق

A	1-4282
D	14
F	7

۱- ۱۳/۱۲/۲۶ تاریخ راپورتور زوقولدا جعفرت بولنیق محمدیایه بیداجالی بولدی یوردی
 ۱۳/۱۲/۲۶ رولم طوغری یا طیه و اما حاره جعفرت کدرک ماحوه برین قدر یا قداومه
 و ماحوه حایبه کوندر رولک صوری حور مشدر . فکولور طوغری بید ۱۳/۱۲/۲۶
 حایبه یا طیه آ جعفرت نج غریب طوغری حرکتیه اگی میمانده و اصل کولمه حیدرک ایند بوردک
 میمانده حیدر شغانتان اسمدی حور دوقوم حور کولم زوقولده ماحوه یقینه ایلدی اوزره
 غریب طوغری حرکتیه دوام اینشدر . بو حور بید و نکت (واقف مرتباتین) آراد یقین
 و بیگ مقابلی آتدی بواخر احوال حایبه و مکرر نیق بعضی نیق میدانیمت (آتای تات هم می)
 و با حور ماحوه حایبه حایبه حور نیق کولمه و اخرج نیق کولم دهی منگی ایجاب
 ایندور نیق اینشدر . زوقولده حور بولسا نه و انزلردنه درتد ضابطه درتد افعالنا حور
 اینشدر . زوقولده حور انتجابات ضابطت آدینق ماحوه کولورده بولسول کولم بید کولور
 طوقه بسیار بیق محمد احمدی ایچومده و نوبتیه بر اولیا نوم و بید کولور بید یلشدر

Milli Mücadele'de Bartın

